

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam
Ingolstadii, 1627

Quæstio I. De Iure, & Domino.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

QVÆSTIO I.

De Iure & Dominio.

S. Thomas 2. 2. q. 57. & q. 66. a. 1. & 2.

Innes Theologi, cum Sancto Thoma de Iustitia acturi, incipiunt ab explicatione Iuris, velut obiecti Iustitiæ; quod nos itidem observabimus, ita tamen, ut quia Ius alio quodam significato etiam facultatem seu potestatem circa rem & personam aliquam significat, de hoc ipso prius agamus; utpote quod ab ipso etiam iure seu iusto, prout obiectum est Iustitiæ, supponitur. Id enim iustum est cuique præstari, ad quod alter Ius habet; nec ob aliam causam ex Iustitia quicquam alicui debetur, nisi quia hic ad eam rem Ius habet. Quod si Ius nullum in rem vel personam esset, nec iustum, nec Iustitia esse posset.

Proinde bipartita erit hæc questio de iure; in priori agetur de iure, quatenus significat potestatem in rem seu personam aliquam, ubi simul etiam agemus de dominio, vsu, possessione, præscriptione &c. velut effectibus domini, aut generalibus modis acquirendi dominium, tametsi S. Thomas alijs Scholastici fere non nisi ex occasione furti de his rebus agant. In posteriore agetur, de iure seu iusto, prout est obiectum Iustitiæ.

Absoletur autem tota questio septem dubitationibus. I. De varijs acceptionibus Iuris, ac speciatim quid, & quotuplex sit Ius ad rem, vel personam aliquam. II. Quid sit dominium perfectum; quid item vsusfructus, servitus, vsus; & an vsus rei semper sit à dominio separabilis. III. Quid & quotuplex sit possessio; quando acquiratur; & quoniam eius sint effectus. IV. De fundamento, subiecto, & obiectis domini. V. De origine, & varijs modis acquirendi dominium in genere. VI. De præscriptione & vsucapione velut celebratissimo modo acquirendi dominium; speciatim quid sit, quas conditiones requirat, quos effectus habeat; & quantum temporis ad cuius rei præscriptionem sit necessarium. VII. De iure, prout est obiectum Iustitiæ, eiusque varijs divisionibus.

DVBIVM I.

De varijs acceptionibus Iuris; & speciatim quid, & quotuplex sit Ius ad rem, vel personam aliquam.

Ad S. Thom. 2. 2. q. 57. a. 1.

Ius dictum esse, quia iustum est, notavit Isidorus II. 5. Etymol. c. 3. ita ut proinde hoc nomine primo ac principaliter ipsum Iustitiæ obiectum, siue Iustum significetur, iuxta eundem, & S. Thomam q. 57. a. 2. A quo velut principali significato per analogiam quandam desumpta videntur cætera significata Iuris; ut cum 2. legem, velut regulam Iuris. 3. scientiam Iuris. 4. quidquid æquum & legi conforme est. 5. necessitudinem affinitatis & consanguinitatis. 6. locum dicendi Iuris. 7. Judicis sententiam. 8. legitimam facultatem seu potestatem in rem aliquam significat, ut videre est ff. de Iustitia & Iure, & apud S. Thomam hic quæst. 57. art. 1. & 2.

Quamvis autem vocabulum Iuris primo impositum videatur, ad significandam rem iustam; secundum rem tamen prius est Ius, postrema hac significatione acceptum: ideo enim Ius seu iustum est, ut mihi aliquid detur, aut fiat, vel non fiat; quia Ius ad hoc ipsum habeo, non contra, ut dictum. Neque vero semper idem est ordo rerum, qui denominationis. Sanus enim cibus, vel medicina, nonnunquam prior est sanitate animalis, quæ efficit, & tamen hæc utique appellationem sanitatis prius sibi vendicat.

Ius hoc sensu pro legitima potestate acceptum, non est relatio rationis, sed denominatio quædam moralis extrinseca, fundans relationem rationis; quæ ipsa tamen subinde eandem appella-

tionem habet, ut in alijs etiã similibus sæpe accidit.

Hoc Ius varie dividitur. Primo enim aliud est Ius in re, aliud Ius ad rem. Ius in re est, quod tribuit actionem realem, seu quod rem ipsam obligatam habet, ita ut ad quemcunque res illa transeat, nobis maneat obstricta; eo quod res transeat cū suo onere. Ius ad rem est, quod directe ac immediate non tribuit actionem in rem, seu realem; sed tantum personalem, siue in personam; nempe quia res ipsa per se nobis obligata non est, quamvis aliqua persona sit obligata, ad rem illam suo tempore dandam. Quo fit, ut si res illa ab hac persona ad aliam transeat, ipsi nobis eam vindicare non possimus.

Ius prioris generis acquiritur per emptionem, & alios contractus, secuta rei traditione. Item per collationem beneficii, testamentum, vel successionem ab intestato, secuta acceptionem.

Ius ad rem acquiritur per stipulationem, aut etiã per donationem, emptionem, mutuum, aliosue contractus, ante rei traditionem. Item per electionem, postulationem, præsentationem ad beneficium; ut & per successionem hereditatis, seu beneficii collationem, ante acceptionem. Vocatur tamen etiam subinde Ius ad rem, quod est ad rem nondum existentem, ut Ius ad fructus agri mei nondum productos.

Ius in re, aliud est perfectum; & vocatur dominium late loquendo, quo modo Brissonius vocat dominium non proprietatis tantum, sed & vsusfructus

aliud vero minus perfectum est, quam ut iuxta consuetum loquendi modum, vel amplius etiam dominij appellatione gaudeat. Quale ius v.g. habet depositarius in depositum, Creditor in pignus; vsuarius in rem, cuius habet vsus; qui nimirum solus habent ius quoddam imperfectum, possessionis, detentionis, vel etiam vsus, &c. Et si Conradus de contractibus q. 12. 13. & 14. ius in re idem esse putet cum dominio; quod ad modum loquendi pertinens multum reprehendi non potest.

8 Ius in re per modum dominij, seu ipsum dominium late loquendo, vix potest aliquo communi conceptu explicari, cum sit analogum, proportionalitatis ad sua inferiora, qualia sunt dominium *iurisdictionis*, & *Proprietatis*: Illud est potestas quaedam superioritatis, seu ius gubernandi subditos, ad eorum in primis utilitatem; hoc vero est ius quoddam disponendi de re aliqua tanquam sua, & in suum commodum, seu planius, ius quoddam in rem velut suam.

9 *Dominium iurisdictionis*, aliud est diuinum & increatum, de quo alibi; aliud humanum, siue creatum. *Dominium creatum*, aliud est Ecclesiasticum, proprium scilicet Praelatorum Ecclesiae (qui tamen, iuxta Evangelij doctrinam Luc. 22. v. 25. 2. Cor. 1. v. 24. 1. Petr. 5. v. 3. Patrum potius, quam dominorum appellatione & sensum affectare debent) ac per se ad spirituale bonum subditorum, finemque supernaturalis ordinatur; uti est potestas Pontificia, Patriarchalis, Archiepiscopalis, Episcopalis, & aliae inferiores.

10 Aliud dominium *iurisdictionis*, est politicum seu temporale, per se quidem temporale solum felicitatem, pacemque, & tranquillitatem publicam procurans; qualis est potestas Imperatoria, Regia, Ducalis &c.

Dominium temporale, seu imperium Magistratus politici, apud Iureconsultos, aut merum est; aut mixtum: Imperium *merum* est, potestas seu ius gladii ad animaduertendum in facinorosos: Imperium *mixtum*, est simplex potestas *iurisdictionis*, cum modico coercendi iure coniuncta, ut videre est apud Brissonium.

11 Nec ab hac diuisione multum diuersa est illa, qua dominium aliud vocatur *altum*, seu superius: aliud *bassum*, seu inferius; quod nempe solum simplicem *iurisdictionem* continet.

Altum dominium, pro varia regiminis forma, rursus diuidi potest, in Democratiam, Oligarchiam, Aristocratiam, & Monarchiam. Sed de omni hac potestate, seu *iurisdictione* temporali, eiusque origine, vi & varietate, ac discrimine, quo ab Ecclesiastica potestate differt, fuisse egi lib. 2. Defensionis Ecclesiasticae Libertatis c. 1. 2. 3. 4. & 6. & non nihil tom. 2. disp. 5. q. 5. du. 1. quae non opus est hoc loco repetere.

12 *Dominium Proprietatis*, ex parte obiecti, aliud dicitur perfectum seu plenum, quod nempe complectitur proprietatem rei simul & comoda eius. Aliud est imperfectum, quod vel sola proprietate rei, absque commodis vel solo vsu seu commodis; rei, absque proprietate contentum est: quorum hoc dicitur *dominium vitale*, & non nisi improprie est dominium, iuxta Sotum lib. 4. de Iustitia q. 1. a. 1. Valentiam hic q. 10. pun. 1. Conradum tract. 1. q. 12. Illud vocatur *Directum*: & dominus ipse

priori casu dicitur *Fructuarium*, posteriori autem *Dominus directus*, siue *Proprietarius*.

Dicitur etiam dominium plenum ex parte subiecti: si quis confortem humani dominij non habeat: non plenum, adeoque dominium commune seu partiale, si habeat. Atque haec generatim spectat ad diuisionem seu varias acceptiones iuris, prout legitimam facultatem ad personam vel rem aliquam significat: nunc quaedam ex his membris sigillatim magis declaranda.

D V B I V M II.

Quid sit dominium perfectum; quid item vsusfructus, seruitus, vsus; Et an vsus rei semper a dominio sit separabilis.

Ad S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 1. & 2.

13 Queritur primo, quidnam dicatur, & sit *dominium perfectum*. Respondeo: *Dominium plenum* seu perfectum dicitur illud, quod non solum proprie, sed etiam per excellentiam tale est. Id definitur a Iureconsultis, ex Bartholo in l. 17. ff. de acquirenda possessione: *Est ius perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur*. Quae definitio, si modo particula, *corporali*, omitatur, etiam a Theologis recte admittitur: hi enim etiam ius ad libertatem, famam, honorem &c. dominium vocant, quamuis Iureconsulti eiusmodi rerum incorporalium dominium, vocare soleant tantum *quasi dominium*; ut & *quasi possessionem*.

Dicitur autem, *perfecte*, ut significetur, dominium posse ita disponere, tum propria autoritate, tum ad suum commodum, idque tam de rei ipsius vsu, quam de substantia.

Additur, *nisi lege prohibeatur*: Quia per accidens fit nonnunquam, ut dominus legum autoritate interdicitur certo quopiam rerum suarum vsu, vel dispositione, ut in maioratibus, fidei commissis, & bonis pupillarum accidit, quorum dominium nihilominus esse apud primogenitos, fidei commissarios & pupillos, melior habet tam Theologorum, quam iuris peritorum sententia, apud Sotum l. 4. q. 1. a. 1. Couarruam lib. 1. var. c. 15. Valentiam q. 10. pun. 1. Molinam disp. 6. Vasquez 1. 2. tom. 2. disp. 169. n. 32 ex illo ad Galat. 4. v. 1. *Cum sit dominus omnium*.

15 Atque hac definitione proinde excluduntur, tum omnia iura ad rem; tum iura quaedam in re minus perfecta, ut pignus, hypotheca, vsus, vsusfructus, ius coniugum, proprietates feudales, ut & dominium quoddam directum aliquorum Religiosorum, ante renunciationem valde imperfectum & impeditum; de quo disp. vlt. q. 3. du. 6. Illi enim nec sua auctoritate, nec in suum vsus disponere de eiusmodi rebus quidquam possunt.

16 Queritur secundo, quid per *vsus* intelligatur. Respondeo. *vsus* late loquendo alius dicitur *Facti*, qui est ipsa actualis rei vsurpatio; alius *Iuris*, seu ipsum ius vtendi; quod in rebus quidem proprijs dicitur vsus causalis, quasi videlicet consequenter ab ipsa rei proprietate causatus: in alienis

autem.

autem, dicitur vsus formalis; de quo in præfenti loquimur; qui generatim definitur, Ius vtendi re aliena salua eius substantia, ex iustit. de vsufructu.

17 Jus istud vtendi re aliena, hoc modo generatim spectatum, duplex est: aliud stricte & simpliciter vocatur vsus; aliud vero vsufructus.

Differunt hæc inter se non solum secundum magis & minus, sed etiam ex parte obiecti: vtraque enim ratione vsufructus perfectius ius est. Primo vsuarius horti v.g. non potest suo arbitrato horto & fructibus eius vti, sed solum ad suum personale commodum, puta ad comedendum, deambulandum &c. prout ei maior vel minor horti vsus concessus est. vsufructuarius autem habet vtile dominium horti, adeoque plenum vsuum horti, salua substantia, cum eius possessione, administratione, & omnibus fructibus, quos tamen ante suos non facit, quam ex arboribus decerptos possideat: hinc si moriatur prius, quam decerpat, redeunt ad proprietarium, §. *Is vero*. In iustit. de rerum diuisione.

18 Secundo, vsuarius non potest ius suum in alium transferre; cum sit mere personale: vsufructuarius autem potest, tum committendo alteri administrationem, tum concedendo facultatem vtendi fructibus nomine suo, etiam absque facultate proprietarij. §. 1. In iustit. de vsu & habitatione: tum etiam ius suum penitus alienando, quod tamen sine consensu Proprietarij facere non potest. §. *Finitur*. In iustit. de vsufructu.

19 Simili fere modo differt habens ius Habitationis, à puro vsuario ædium. Ille enim ædes alteri locare potest; hic non item. Quanquam id ipsum ius Habitationis potius aliquid medium esse dicitur inter vsuum & vsufructum, In iustit. de vsu & habitatione.

Simile est in Beneficario, qui potest propria autoritate transferre in alium ius percipiendi fructus nomine suo, non autem ipsum ius & titulum beneficij, ex cap. *Prohibemus*, de Decimis, & cap. *Vestra*, de Locato.

Tertio, vsuarius nihil tenetur expendere pro conseruatione rei, cuius vsuum habet; vsufructuarius autem in conscientia tenetur ad conseruandam rei substantiam; quia administrationem habet, ex dictis.

20 Quaritur tertio, quid nomine *seruitutis* hic intelligatur. Respondeo. Seruitus duplicem habet significatum. Primo enim significat ius quod quis habet in re aliena, vt sibi aliquo modo, suisue vsibus deseruiat, directe vel indirecte: quo modo Seruitus est quasi genus ad vsuum, & vsufructum quamuis vtroque latius pateat. Secundo accipitur pro ipsa obligatione, qua res aliena nostro vsui seu commodo est obligata, & vtroque modo varie diuiditur, in affirmatiuam & negatiuam, in continuam, quasi continuam, & discretam, in personalem, realem, & mixtam. Realis rursum tribuitur in vrbanam, quæ inest prædio vrbano (constructo videlicet habitationis causa, siue ruri, siue in vrbe) & in rusticam, vt patet In iustit. de Seruitutibus. Plura Angelus, Syluester, V. *Vsus & vsufructus*, Molina tom. 1. de Iust. d. 7. & sequentibus.

21 Quaritur quarto, An vsus rei semper à dominio separari possit. Vbi notandum est, difficultatem solum esse de rebus vsu consumptibilibus, vt cibo, potu, pecunia, aliisque similibus, quæ primo statim vsu (principali) consumuntur. Nec est quaestio de vsu formali superius definito; hunc enim ex ipsis terminis constat, in rebus vsu consumptibilibus locum non habere, vt recte docuit Ioannes XXII, in Extrauag. *Ad conditorem*, de verborum significatione: sed de vsu latius sumpto, prout nec rei consumptionem excludit. Atque hoc modo vsuum separari posse à dominio in rebus vsu consumptibilibus negare videntur S. Thomas q. 28. a. 1. Caietanus ibidem; item Antoninus 4. part. tit. 12. c. 4. §. 4. Turrecremata l. 2. de Eccles. c. 112. Gerson part. 2. siue to. 2. opusc. de contract. par. 1. consid. 3. Syluester V. *Dominium* q. 2. Arragonius q. 62. de dominio.

22 Sed verior est sententia affirmatiua, seu loquamur de dominio particulari, siue communi, vt hodie habet communior Theologorum sententia, apud Sotum l. 4. de Iust. q. 1. a. 1. apud Valentiam q. 10. pun. 1. Molinam disp. 6. Suarez tom. 2. disp. 28. sect. 2. Lessium lib. 2. cap. 3. dub. 8. Fieri enim potest, vt quis habeat potestatem vtendi eiusmodi rebus solum dependentem ab ipsius directi domini voluntate, adeoque autoritate non sua, sed aliena; qua etiam ius illud pro arbitrato possit reuocari, sine iniuria vsuarij, vt reuera accidit, tum Religiosis singulis, circa res eis ad victum concessas: tum conuiuis ad epulum alienum inuitatis; vt & procuratori pecunias dominij sui alienanti: in quibus casibus omnibus, nemo dixerit, vsuum adeo dependentem ab alterius domini voluntate, verum in vsuario dominium completi. Qua de causa etiam ius eiusmodi dependens & reuocabile, adeoque expers dominij, vocatur quandoque *Ius Facti*.

23 Atque id ipsum in specie declaratum fuit, de rebus omnibus, quas habet ordo Minorum à Nicolao III. cap. *Exijt qui seminat*, de Verborum significatione in sexto, & à Clemente V. in Clementina *Exiuit*, de paradiso, eodem titulo, receptis scilicet in Ecclesia Romanæ dominium omnibus bonis & oblationibus eiusdem ordinis. Quod etiam postea à pluribus Pontificibus fuit confirmatum, vt Martino V. Paulo II. Alexandro VI. vt videre est in priuilegio mendicantium apud Casarabium.

24 Ioannes autem XXII. Successor Clementis V. in diuersis extrauagantibus, *Ad Conditorem*, & *Cum inter nonnullos*; & *Quia quorundam*, de verb. significat. et si quidem se, ac Ecclesiam Romanam eiusmodi rerum ac oblationum dominio abdicarit, ratus insuper, etiam Minores (saltem quantum ad communitatem) reipsa habere eiusmodi rerum vsuum plane liberum ac independentem, ac proinde etiam (quod ab eiusmodi vsu in his rebus nihil vel parum differt) dominium; quæ quidem sub his terminis facti solum quaestio est, non iuris aut fidei: nihil tamen contra doctrinam superius allatam definiuit, vt pluribus declarant Bellarminus l. 4. de Pontifice c. 14. Molina & Valentia loc. citatis; qui etiam cæteros auctores veteres eorundem

sentientes cum nostra sententia conciliare niti-
tur, quasi de vsu independenti locuti fuerint.

D V B I V M III.

Quid, & quotuplex sit possessio; quo modo acquiratur; & quinam eius sint effectus.

Ad S. Thomam 2. 2. q. 66. a. 1. & 2.

25 **Q**uæritur primo, quid in præsentem per possessionem proprie intelligatur. Respondeo; Possessio in proposito non accipitur pro ipsa possessione, sed vel pro actu, vel iure possidendi.

Actus possidendi dicitur *possessio facti*, & definitur à Iuristis ex Azona, Cod. de acquirenda possessione, & Ostiensis Summæ libro 2. *Corporalis rei detentio corporis & animi, iuris adminiculo concurrente*, hoc est, facta, iure non prohibente, quominus vera censeatur possessio; ne hinc excludatur iniusta possessio, ut recte notavit Lessius lib. 2. cap. 3. dub. 9. vocula autem, *Corporalis*, iuxta Theologos omittenda est, ut in simili dictum dub. præced.

26 **I**us possidendi vocatur *possessio iuris*, quæ definitur ex Bartolol. 1. ff. de acquirenda possessione. *Ius insistenti rei non prohibet possideri*. Quia particula ultima excluduntur res quædam, quæ ob dispositionem iuris, possideri à priuatis non possunt, ut res sacræ, loca publica, &c.

Et quamuis Iuristæ (quos sequitur Sairus l. 9. Clauis regie cap. 3. numero 55.) videantur etiam hanc definitionem iniustæ possessioni accommodare, spectando scilicet forum externum, in quo qui non probatur malus, præsumitur bonus; tamen apud Theologos, qui conscientiam spectant, rectius ea ab hac definitione rejicitur, ut præter Syluestrum V. *Dominium*. num. 3. Conradum. q. 14. Bannem ante quæst. 62. q. 1. de dominio, communiter docent recentiores Theologi.

27 **E**x quibus patet, possessionem facti (iustam) esse quiddam posterius iure in rem ipsam; qua de causa etiam amitti potest, saluo iure, seu dominio in rem ipsam: Possessionem iuris autem esse tum effectum iuris in rem ipsam sicut & possessionem facti; tum etiam speciale quoddam ius in rem possessam, ratione cuius Possessor potest pacifice rem tenere, atq; etiam armis tueri, ut dicitur.

28 **Q**uæritur secundo; Quotuplex sit, seu quomodo diuidatur Possessio. Respondeo, Duplex distingui solet possessio. Civilis & naturalis. Civilis est, quæ solo animo retinetur; quamuis enim ad acquirendam possessionem requiratur adminiculum animi pariter & corporis, tamen ad continuandam possessionem, non item, Instit. de Interdictis §. *Possidere*.

Naturalis possessio est, quæ corpore simul & animo retinetur, circa rem tamen, quæ ab alio ciuilitate possidetur, qualis cernitur, tum in inuafore iniusto, tum etiam secundum aliquos in depositario, qui tamen verius non dicitur ipse possidere, sed Dominus cuius nomine rem alienam tenet per ipsum; ut videre est apud Molinam. disp. 12. ex Institut. de Interdictis loc. cit.

29 **Q**uod si vtraque possessio coniungatur, ea erit perfectissima; qualis est illa, quæ corpore simul & animo habetur, circa rem ab alio ciuilitate nullo modo possessam: qualem habet Dominus plenus in rem suam, à nullo possessam. Fructuarius autem possidet quidem rem alienam nomine suo, quoad vsum vel vsumfructum, sed non quoad dominium directum, ut ex Couarruua in regulam *Possessor* par. 2. num. 4. notat Lessius loc. cit. Et si quidam & hunc, & Commodatarium proprie possidere absolute negent.

30 **Q**uæritur tertio, Quot modis, & quibus, acquiri & amitti soleat possessio. Respondeo; possessio acquiritur his tribus modis. Primo, apprehensione rei veræ, quæ scilicet fit manibus aut pedibus. Secundo, apprehensione ficta, tali videlicet, quæ iuris autoritate, seu consuetudine recepta veræ æquiualeat; eique locus est, cum possessio aut per priorem possessorem alicui traditur, v. g. oblatione clauium, aut instrumenti, seu literarum, vel oculari inspectione, interueniente verbali solum traditione & acceptance; aut simili quodam modo etiam per Iudicem, aduersario veram & corporalem possessionem impediente. Tertio, sola legis seu statuti dispositione, in quibusdam locis, sine vlla alia apprehensione; quæ vocatur possessio *ciuilitatis* apud Couarruuiam lib. 3. variar. cap. 5. numero 6. & Molinam disputatione 12. Exempla & modos varios vide apud eodem.

31 **A**mittitur possessio rerum mobilium, tum ciuilitatis, tum naturalis: primo, sola voluntate possessoris, nolentis eam amplius possidere: secundo, amissione rei: Tertio, si quis alius v. g. fur sine inuafore res eiusmodi, etiam iniuste, & ignorante priore possessore, suo nomine occupet. Possessio vero rerum immobilium ob alterius occupationem non prius amittitur, quam prior possessor sciens occupationem alterius iniustam consentiat, vel negligat, non faciendo in continenti (nempe quamprimum spectatis circumstantijs commode potest, seu antequam ad alia negotia diuertat) quod in se est, ut alterum excludat, & se in possessione tueatur.

32 **Q**uæritur quarto, Quinam sint effectus, seu priuilegia possessionis. Respondeo; effectus seu priuilegia possessionis potissimum sunt tria. Primum, præscribere rem possessam, de quo infra; & sufficit ad hunc effectum possessio ciuilitatis. Secundum, quod *in pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*, regula 65. de Regulis Iuris in sexto. Tertium; in foro externo, possessor habet locum rei, non actoris; quocirca etiam ipsi non incumbit probatio. Attamen quoad priores duos effectus, requiritur bona fides. Addi potest, quod possessori licet possessionem etiam armis tueri, & vi aplatam in continentem repetere, saluo moderamine inculpate tutelæ, ut paulo ante indicauimus, & pluribus dictum disputatione 2. quæstio. 6. dub. 3. & 4. de bello. Plura Iuristæ in lib. 7. Cod. tit. 32. de acquir. & retinenda possess. & in l. *Quotiens duobus C.* de rei vindicatione.

DVBIVM IV.

De fundamento, subiecto, & obie-
ctis dominij.

Ad S. Thomam 2. 2. q. 66. a. 1. & 2.

33 **Q**ueritur primo, quodnam sit fundamen-
tum dominij. Respondeo, fundamentum
dominij esse liberum arbitrium, seu intellectum,
simul & voluntatem. Ita communis habet sen-
tentia cum S. Thoma q. 66. a. 1. & colligitur ex
Gen. 1. v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem &
similitudinem nostram; & præsit piscibus maris, &c. vni-
uersæq; terra.* Imago Dei in libero potissimum
arbitrio consistit; hanc sequitur dominium in-
res creatas. Ratio est. Quia per hoc habet ho-
mo potestatem libere disponendi de rebus. Vide
Victoriam relectione de Indis parr. 1. n. 2.

34 Error autem Waldensium, Wicleffi, Hussij,
& Armaçani lib. 10. quæstionum Armenicarum
cap. 2. & 4. asserentium, hominem constitui do-
minum rerum omnium, per gratiam & charita-
tem; qua proinde amissa, perdatur omnè domi-
nium & iurisdicção, damnatus est in Concilio Con-
stantiensi sess. 8. & pluribus refellitur à Walden-
si in doctrinali cap. 81.

A qua sententia etiam non multum differt illa,
asserens titulum dominij esse fidem supernatura-
lem, quæ tribuitur Ostiensis in cap. *super his*, de
voto & voti redemptione; & ab omnibus reijci-
tur iuxta illud: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari,*
&c. Gerson autem part. 2. serm. in Cæna Do-
mini, de dominio Euangelico, & Conradus lib.
1. de contractibus cap. 2. præter dominium ciuile,
nescio quod *gratificatorium* dominium asserentes,
in charitate fundatum, in re quidem nihil aut-
parum videntur errasse. Sed modus loquendi
caute temperandus, ne cum errore hæreticorum
videatur colludere.

35 **Q**ueritur secundo, Quodnam sit subiectum
dominij. Respondeo, subiectum dominij aliud
esse propinquum & immediatum, scilicet ipsum
liberum arbitrium, vt recte Bannes quæst. 62. a.
1. aliud vero remotum, nimirum omnes & so-
las substantias intelligentes, iuxta S. Thomam
q. 66. a. 1. Habet enim Deus absolutum & inde-
pendens dominium rerum omnium creaturarum,
quo sine cuiusquam iniuria (saltem secluso pacto
& promissione sua, quam quidem negare non
potest) liberrime de ijs potest disponere, etiam
occidendo, annihilando, & affligendo; sicut nos
cum muscis agimus. Etsi quidam, in quibus etiã
Bellarminus lib. de scriptoribus Ecclesiasticis ob-
seruatione in tom. 7. Augustini, conueniente
eidem Augustino epist. 105. & 106. & lib. 2. de
peccatorum meritis cap. 16. (vbi is tamen solum
loquitur de afflictione per modum vindictæ, cor-
reptionis, vel debiti) negent, Deum etiam abso-
luta potentia potuisse hominem damnare, si non
peccasset: quod tamen rectius asseritur, tum à
pluribus Theologis, tum in lib. de prædestina-

tionem & gratia cap. 16. vt pluribus dictum tomo
2. disp. 4. q. 10. dub. 6.

36 Angeli quoque, vt & animæ separatae, habent
dominium suorum actuum secundum omnes. Ad-
dunt Salon, & Arragonius q. 62. Angelos habere
etiam dominium rerum corporalium. Sed pro-
prie non habent, vt recte Sotus lib. 4. q. 1. a. 2. Ban-
nes ante q. 62. de dominio q. 1. Lessius lib. cap. 4.
dub. 1. quia non possunt de eis velut suis, & in su-
um commodum disponere; sed & mandato Dei,
tanquam Præfecti regij, prouincias & vrbes Regis
nomine administrant; quæ tamen ipsa auctoritas
administrandi potest vocari dominium late, vt
notat Lessius ibidem.

37 Homines vero non solum habent dominium
suorum actuum liberorum, sed etiam multarum
rerum corporalium, vt magis declarabitur dub.
seq. non solum quoad vsum, sed etiam quoad sub-
stantiam, ex communi; licet eas quoad naturam
& proprietates suas suo arbitratu immutare om-
ni modo non possint, vt Deus; quod solum voluit
S. Thomas q. 66. a. 1. contrarium dicere visus.

Infantes quoque & amentes vere habent ac re-
tinent rerum suarum dominium, vt recte cum Vi-
ctoria relectione de Indis n. 21. & 22. Lessius dub.
2. Sufficit enim ipsum liberum arbitrium quoad
actum primum, vna cum titulo sufficienti; etsi
per accidens liberi arbitrij vsum ab sit, iuxta illud
ad Galat. 4. v. 1. *Cum sit Dominus omnium.* Secus est de
cæteris animantibus, quæ nullo modo sunt capa-
ces dominij; quicquid Conradus, Maior & Ger-
son dixerint apud Arragonium ad q. 62. de domi-
nio. Quanquam etiam perpetuo amentes excide-
re dominio gubernatio seu iurisdictionis, non
improbabiliter sentiant Caietanus tom. 1. Salon
ad q. 62. de dom. q. 2. a. 4. & in specie dictum disp.
1. q. 4. dub. 4.

38 Serui autem etsi per se & iure communi nullum
habeant dominium bonorum externorum, vt pa-
tet Instit. *Per quas personas nobis acquiratur*, & l. *In
vestimentum*. 25. ff. de peculio. & cap. *Cum olim*, de
priuilegijs, vbi etiam ita re ipsa tradit Nauarrus;
tamen saltem ex peculiari consensu domini, aut
etiam mutua consensione, ab ipsis quoque seruis
propriam aliquid possideri posse, non est negan-
dum: siue dominus expresse consentiat, seruum
habere peculium, siue aliquid ipse ei concedat,
independenter ad proprium vsum, ac seruus ex
his sibi quicquam subtrahat, aut ex his etiã quid-
piam ulterius lucretur, vt recte Molina disp. 38.

39 Cum statu vero Religionis, etiam approbatae,
licet vniuersum non pugnet dominium aliquod
directum, etiam particulare, vt patet ex peculiari
constitutione Gregorij XIII. edita Anno 84. quæ
incipit *Ascendente*, &c. multo minus dominium
vniuersale, spectans ad ipsam solum Communitatẽ,
seu totum cœtum in communi, quod quidem rei-
psa plerisque Religionibus competere, non pauci
probabiliter docent, vt seq. quæsto dicemus: re-
ipsa tamen, & de facto Religiosi Professi cuiusuis
Religionis approbatae, vt & Coadiutores Forma-
ti, seu temporales, seu spirituales in nostra Socie-
tate, nullum habent particulare dominium rerum
temporalium; idque ex probabiliiori solum.

Ecclesiastico iure, non diuino, vt iuxta S. Thomam q. 88. a. 7. sentit Azor tom. 1. cap. 6. quæstione 4. Valquez 1. 2. disput. 165. cap. 6. Lessius hic cap. 4. n. 22. & c. 41. n. 71. conuenienter cap. Vnico de voto & voti redempt. in 6. & decreto Gregorij XIII. in citata Bulla, quæ incipit. *Afcendente domino*. De qua re plura disp. 6. quæstio. 3. dub. 4.

Quæritur tertio, Quænam sint obiecta humani dominij. Respondetur assertionibus sequentibus.

40 **ASSERTIO I.** Homo habet quoddam naturale & quasi vniuersale dominium in omnes res inferiores, siue sublunares, à se diuersas; non autem in corpora coelestia. Ita ex com. S. Thomas q. 66. a. 1. signanter loquens de rebus temporalibus, id est, corruptibilibus. Et colligitur ex illo Gen. 1. v. 26. *præstis piscibus maris, & volatilibus celi, & bestiis, vniuersaq; terra* (quo nomine etiã cætera elementa subinde tacite intelliguntur, vt ibid. v. 1. *Creauit Deus cælum & terram*) omniq; repetitum quod mouetur in terra. Et rursû ibid. v. 28. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus celi, & vniuersis animantibus quæ mouentur super terram*. Et psal. 8. v. 7. & 8. *Constituisi eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. &c.*

41 Ratio est; quia hæc omnia, vt natura sua sunt inferiora homine, ad eiusq; vsum diuinitus creata; ita item dispositioni hominis aliquo modo subiaceat; adeo vt ea quoad suas qualitates alterare, suoq; vsui accommodare, & quoad substantiam etiã immutare ac corrumpere possit, citra cuiusquam iniuriam.

Quod si quædam partes rerum sublunarium, vt ignis sub concauo lunæ, & suprema aeris regio, dispositioni hominis non subiacent, id est per accidens: satis est, quod ex sua natura, ac in simili eiusdem speciei, vt & pisces v. g. siue thesauri altissimo mari imersi, aues & animalia, in terris vel montibus inaccessis delitescant.

Nec enim hic loquimur de aliquo dominio ciuili completo; sed naturali, seu ciuili incompleto, ac secundum aptitudinem quandam proximam, in ipsa naturæ excellentia fundatam. Quo sensu etiã Aristoteles 1. Polit. 4. dixit, quosdam naturaliter nasci seruos aliorum.

42 Secus est de corporibus coelestibus; quæ secundum se (effectus enim eorû vt lumen, influentia, computantur in rebus inferioribus) dispositioni hominis nullo modo subiacent; licet eidem commodent, & quasi ministrent ex dispositione primi motoris & Angelorum, vt agri paterni filiofamilias, ex dispositione Patris.

43 **ASSERTIO II.** Potest quidem etiã, iure gentium, homo dominium obtinere in hominẽ, velut mancipium; sed non tam perfectû, quam in equum, aut alia; quæ etiã libere sine cuiusquam iniuria potest destruere; quicquid antiq; leges de seruis aliter statuerint. Ita communis; & patet tum ex Iure Ciuili passim, vt videre est tit. de emendatione seruorum titulo. de libertinis. tit. de libertis. tit. de Mancipijs. tit. de seruis. tit. si seruus, in Cod. Tum ex scriptura, tam ante legem scriptam Genes. 12. & 20. quam

in lege scripta. Exod. 21. Leuit. 25. Deuter. 20. & 21. ac insuper in lege Evangelica, 1. Corinth. 7.

Vnde constat nec apud Christianos desisse hoc ius, nisi forte respectu Christianorum in Christianos, iuxta dicta disp. 2. quæstion. 6. dub. 5. est contrarium significat Lessius cap. 4. dub. 9. In statu tamen naturæ integræ, nulla erat futura seruitus, sed simplex potestas Iurisdictionis, iuxta Augustinum libro 18. de ciuit. cap. 15. & communem.

44 Ratio est; non solum quia vnus homo natura altero multo excellentior est; ita vt vnus quodammodo aptus sit ad parendum tantum, alius vero etiã ad regendum, vt supra ex Aristotele dixi; hoc enim solum indicat conuenientiam & aptitudinem huius dominij: sed etiã quia nulla lex obstat, quo minus alius homo in hominis dominium quoddam etiã particulare ac ciuile veniat.

Dixi tamen; non tam perfectum, &c. quia dominium hominis in hominem, non tam videtur esse directum, quam vtile ob causam superius dictam. Quamquam id isto perfectum sit ideo, quod seruus etiã vendi potest à domino propria autoritate.

45 **ASSERTIO III.** Homo proprie non est dominus vitæ & membrorum suorum; sed custos quasi & vsuarius. Ita ex communi docent S. Thomas q. 54. a. 3. ad 2. & q. 64. a. 5. ad 1. & 3. Caietanus q. 73. art. 3. Victoria select. de homicidio nu. 23. (quicquid hic alias fenserit) Sotus 4. de Iustitia, quæst. 2. a. 3. Valentia q. 10. pun. 1. Aragonius, Bannes ad q. 62. Lessius l. c. Colligitur ex scriptura, quæ soli Deo hoc dominium tribuit. Sap. 16. v. 13. *Tu es enim, Domine, qui vita & mortis habes potestatem*; Ratio est; non solum quia homo de his suo arbitratu disponere non potest, ea abijciendo, etiã ob quemcunq; finem; sed etiã quia ipsa vita, ac substantia hominis, vt & liberum arbitrium, est fundamentum dominij humani, adeoque quiddam prius omni humano dominio.

46 **ASSERTIO IV.** Nec princeps etiã, aut Respublica est dominus vitæ suorum subditorum vel seruorum. Ita citati ex communi. Colligitur ex scripturis citatis, & Exod. 21. vers. 20. *Qui percusserit seruum suum, vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit.*

Accedit, quod singuli respectu Reipublicæ habent se vt membra eiusdem corporis; quodque seruus in dominum non plus potestatis potuerit transferre, quam in seipsum antea habuerat. Quod secundum proportionem etiã de Republica dicendum; quæ tamen ius habet, ciuem perniciosum perimendi; ad eum modum, quo quisq; etiã priuatus ius habet membrum putridum reselandi.

47 **ASSERTIO V.** Howo est Dominus libertatis suæ; ac insuper etiã famæ, honoris, scientiæ, gratiæ, & aliorum spiritualium bonorum, ac habituum, tam naturalium, quam supernaturalium. Colligitur ex S. Thoma q. 64. a. 5. ad 3. vbi ait, hominem esse dominum rerum omnium, quas acquirit libero arbitrio; & quæst. 73. art. 4. ad 1.

docet, in cuiusque arbitrio esse, pati detrimentum suae famae, nisi hoc vergat in detrimentum aliorum. Expresse idem de fama, contra Caietanum V. *Detrahitio*, docent post Victoriam, Sotum, Nauarrum, Couarruuiam, Adrianum, Petrus Nauarrus l. 2. de restitut. c. 4. n. 114. Valentia q. 10. pun. 1. Arragonius, Bañes, Lessius locis cit. Ratio colligitur ex definitione dominij dub. 2. explicata.

48 De bonis spiritualibus idem docent Canus relectione de poenitentia par. 4. ad 2. Valentia q. 10. pun. 1. Salon ad q. 66. q. 3. a. 4. Bannes ibid. q. 2. de dominio, Arragonius q. 62. ibidē; adeo ut hęc sit sententia cōmunis Theologorū. Ratio generalis est, quia homo potest his oñib⁹ uti tanquā reb⁹ suis ac in suum cōmodum, easq; per se loquendo prodigere, sine cuiusquam (particulare aliquod dominium habentis) iniuria; licet non absque peccato, seu iniuria Dei: nec potest etiam ijs inuitus priuari. Et licet reuera omnes istae solum videantur esse quaestiones de nomine; melior tamen loquendi modus, iuxta dicta, retinendus est.

49 ASSERTIO VI. Bonorum immobilium Ecclesiae, & supellectilis sacrae Ecclesiarum, dominium proprie ad solum Deum, siue Christum spectat, vsus vero & administratio ad Praelatos, seu Communitatem cuiusque Ecclesiae, ex probabiliori. Ita Maior 4. dist. 24. q. 16. Azor tom. 2. lib. 6. cap. 1. q. 4. Nauarrus commentario 2. de Regularibus num. 34. & quaest. 1. de reductibus monitione. 40. & in cap. *Non liceat*, §. 9. n. 4. ubi id etiam de fide censet. Sed non recte, quia contraria sententia, uti etiam dixi in materia de scandalo, est probabilis, asserens, eiusmodi rerum dominium esse penes cœtum Ecclesiasticorum, (quamuis Religiosorum) cuiusque Ecclesiae. Quam sequitur Caietanus cit. quaest. de scandalo, Waldensis lib. 4. doctrinalis a. 3. cap. 43. Columna de reductibus cap. 23. n. 105. Lessius cap. 4. dub. 5. & 7. & à fortiori Sarmentus part. 4. reductum Ecclesiasticorum cap. 6. male tamen asserens, id dominium etiam esse penes singulos, ad quos ius proventuum Ecclesiae pertinet.

50 Probatur assertio ex iure Canonico, in quo sepius res eiusmodi vocantur res Dei, aut Deo donate, vel traditae, ut videre est in Canone Apostolorum 39. & can. *Nulli licet*, & can. *Prædica*. 12. q. 2. & can. *Videntes*, causa 16. q. 1. & in Concilio Tridentino sess. 25. cap. 21. de reformatione. De qua re multa dixi lib. 1. Defensionis Ecclesiasticae libertatis. Idem colligitur ex Iure Cæsareo, Instit. de rerū diuisione. §. *Vniuersitatis*, & l. 6. §. *Sacrae*. ff. eod. tit.

51 Ratio est. Tum quia antiquitus hæc oblata sunt Deo ab ipsis Fundatoribus, & quidē per sæpe solenni formula, quæ ex capitularibus Francorū l. 6. c. 285. & 286. fufius descripsi l. 1. Ecclesiasticae defensionis c. 9. ubi inter alia dicitur: *Quisquis nostrū suas res Ecclesia tradit, Dño Deo illas offert atq; dedicas, suisq; sanctis & non alteri, dicendo talia, & agendo ita, Facis enim scripturā de ipsis reb⁹, quas Deo dare desideras, & ipsam scripturam corā altari, aut supra, tenet in manu, dicens eiusmodi loci sacerdotibus atq; custodibus: Offero Deo atq; dedico omnes res, quae in hac Chartula tenentur insertae, pro remissione peccatorū meorū, ac Parentum, &*

filiorum, aut pro quocunq; illas Deo deliberare voluerit, ad seruendum ex his Deo in sacrificijs, Missarumq; solemnij orationibus, luminarijs, pauperum ac Clericorum alimonijs, & ceteris diuinis cultibus, atq; illius Ecclesiae utilitatibus, &c. Tum quia iuxta canones, & ipsam offerentiū dispositionem, conuentus Ecclesiasticus cuiusque loci tenetur illa ad posteros trāsmittere, nec potest ea videri vel extinguere pro arbitrio; licet interim summus Pontifex in his omnibus habeat supremam administrationē. Tum quia antiquo more, nec Abbates, aut conuentus Monasteriorū scribunt se dominos talis ditionis, vrbis, pagi; sed potius ipsamet cœnobita locaq; sacra vocantur à Germanis *Domus Dei*. An vero, & qua ratione singuli Ecclesiastici habeant dominij redituū suorū, dicitur suo loco de Restitutione.

D V B I V M V.

De origine dominij, & varijs modis acquirendi vel amittendi dominium in genere.

Ad S. Thom. 2. 2. q. 66. 2. 1. & 2.

52 **E**gimus haftenus de fundamento, subiecto, & obiecto dominij nunc de eius origine, & acquisitione, adeoque titulis agendum est.

ASSERTIO I. In genere loquēdo, tres sunt modi siue tituli acquirendi dominium, quorum duo posteriores etiam ad dominij amissionem spectant. Primus est, *Inuentio*, seu occupatio rei, quæ nullius est; fit enim hæc primo occupantis. Tales sunt gemmae repertae in litore maris, Instit. de rerū diuisione. Idem lapilli preciosi, & venæ metallorū inuentæ in visceribus terræ. Quamquā Sotus l. 5. q. 3. a. 3. ad 1. Valentia q. 10. pu. 3. Lessius cap. 5. dub. 12. recte notant, seclusa lege & consuetudine particulari, potestatem & ius fodiendi tantum competere ei, qui est dominus loci. Quocirca etiam Indos occidentales iure potuisse prohibere Hispanos, ab occupatione talium rerum in sua regione; etsi contrarium senserit Victoria relect. de Indis part. 3. n. 4.

53 Tales quoque sunt pisces fluminum, feræ siluarum (saluo interim iure venandi, piscandi, cui id speciatim reseruatum est;) nisi peculiaris forte lex obstat, impediens dominium, de quo suo loco de Rest.

Tales etiam sunt thesauri ab immemoriali tempore defossi, qui nullum dominum habere praesumuntur, sunt enim inuentoris, si in proprio fundo inueniatur, ex l. *fallus*. ff. de furtis. & §. *Thesaurus*. Instit. de rerum diuisione. Inuenti vero in fundo alieno, & quidem dedita opera, & inuito vel inconsulto domino fundi, iure communi cedunt domino illius loci; & si dominium fundi sit diuisum, dimidia pars proprietario, altera usufructuario, ex communiori apud Caietanum & Arragonium quæ st. 66. art. 5. Nauarrum man. cap. 17. num. 175. Molinam disputat. 56. Sayrum c. 9. n. 9. & ex constitutione positiui iuris infra, etsi quidam aliter sentiant, ut dicitur n. 64.

Ex consensu vero Domini, de industria quæsitos & inuentos thesauros retinet inuentor; nisi aliter conuentum sit. Quod si casu inueniantur in loco alieno, dimidium inuentor habet, alterum dominus loci, secundum ius positium commune l. vnica C. de thesauris. & l. falsus, cit. Licet. stando iure præcise naturali, totum sit Inuentoris. Inuenti quoque in loco publico (qui nempe dominio speciali, nullius sit, vt sunt publicum forum, via, flumina, plateæ, &c.) fiunt inuentoris, vt ex probabiliori docet Lessius dub. 16. post Couarruuiam in regulam Peccatum part. 3. §. 2. n. 3. Baldum & alios, apud eosdem: etsi multi Iuristæ contrarium sentiant. Secus, si locus sit publicus, quem tamen Respublica, vel Princeps speciali dominij iure possidet, vt silua, pascuum, domus, hortus ciuitatis vel Principis. Tunc enim dimidium erit ciuitatis, aut fisci, ex §. *Thesauros*. Instit. de reum diuisione.

55 Inuentus thesaurus de industria in loco sacro, vel Religioso, eoque omnino publico, & ad nullius proprium dominium spectante, vt in cœmeterio &c. dimidia ex parte cedit Ecclesiæ, cuius est locus.

Casullic inuentum putat Lessius totum spectare ad inuentorem ex cit. §. *Thesauros*, & glossa ad capitulum, *Si quid inuenisti*, 14. q. 5. & summa Rossella V. *Furtum* n. 11. Sed Couarruuias, & multi alij hoc etiam casu docent, dimidium deberi Ecclesiæ, seu prælato, iuxta dicta de inuentione thesauri in loco priuato. Quod quidem omnino verum est, loquendo de ijs locis sacris, quæ speciali dominij iure ab alijs possidentur, vt etiam fatetur Lessius.

56 Quod si per Magiam inuentus sit thesaurus, ante sententiam quidem Iudicis eodẽ modo possidebitur ab inuentore, vt in alijs casibus hætenus dictum: at post sententiam, pars, quæ alioqui ad inuentorem spectaret, cedit fisco, apud Lessium dub. 16. ex l. vnica C. de thesauris.

Atque hæc omnia procedunt iure communi, & seclusa speciali lege, vel consuetudine. Quamquam hoc ipsum, quod aliqui dicunt, consuetudinem habere, vt thesaurus vbiuis inuentus sit Principis, multi censent non obligare in conscientia, vt ex Syluestro, V. *Inuenta*, n. 13. Soto lib. 5. de Iustitia quæst. 3. a. 3. ad 2. notat Lessius cit. dub. 17.

57 Secundus modus seu titulus transferendi dominium est legitimus paciscentium consensus, de qua re in specie multa dicuntur inferius q. 5. & 6. in genere hæc tria notanda. Primum, per solum actum internum, dominium non transferri, vt ex communi omnium docent Molina disp. 266. Arragonius, & Bannes. q. 62. & patet ex eo, quod comuniter ad transferendum dominium requiritur traditio l. *Traditionibus* C. de pactis. & l. *Quoties*, de rei inuentione: etsi possessio (saltem rei mobilis, ex dictis dub. 3.) amittatur sola voluntate non possidendi, vt docet idem Molina. 6. ex l. 1. & l. 3. & l. *Si quis*. 2. ff. de acquirenda possessione.

Sicut & dominium (nō tamẽ capacitas ad dominium, de qua loquitur Vasquez 1. 2. to. 2. disp. 165.) perditur sola voluntate illud deserendi, quando pos-

sessio simul relinquatur, vt habetur cit. l. *Si quis*, cum Glossa ibidem, vt proinde statim ac aliquid pro derelicto à proprio domino, quamuis solum interno animo habetur, amittatur illius dominium, & fiat primo occupantis, vt notant Molina ibidem.

58 Secundo notandum, promissione, seu donatione mere interna nullum omnino ius comparari alteri homini, nec in foro conscientie, nec in foro externo, nec solum quod promissio, (vt & donatio) regulariter in externo foro non obligat, nisi acceptata, vt ex Iure Ciuili & Canonico probat idem Molina disp. 263. (exceptis pollicitationibus, quæ fiunt ciuitati, vel vniuersitati, vel Ecclesiæ, vel hospitali, ex peculiari iuris dispositione, vel sensu Doctorum apud Lessium cap. 18. n. 36.) sed etiam quia ex ipsa rei natura promissio alteri facta (quando aliud iura non disponunt) acceptatione alterius nititur; ita vt sit obligatio quasi conditionata, obligo me, si tibi placeat, vt recte etiam notauit Lessius cap. 18. num. 39.

59 Accedit quod nuda promissio interna, nec ex iustitia per modum pacti obligare potest, vt patet; nec per modum nudæ veracitatis seu fidelitatis; quia in eo, quod internũ animi propositum mutatur, nulla est falsitas seu infidelitas. Secus est, de promissione Religiosa, quæ Deo fit, aut etiam Sanctis; hæc enim mox, vt fit, ab ipsa acceptatur. Atque ita docent etiam S. Thomas infra q. 88. a. 1. Arragonius, & Bannes, & Lessius cit. loc. etsi contrarium docuerit Ledesma apud eosdem, cui fauet etiam Molina citatus; & Soto 4. q. 5. a. 1. ad 1. & lib. 7. q. 2. art. 1. ad 1. in vtramque partem dubius hæret; etsi magis in sententiam S. Thomæ propendens.

60 Tertio notandum, promissionem stipulatione firmatam, parere ciuilem obligationem, vt ex communi docet Molina disp. 262. Immo etiam eo ipso, quod est accepta ab eo, cui facta est. Esto intra limites nudi pacti contineatur, iuxta eundẽ disp. 255. & 264. & Lessium cap. 18. dub. 8. ex l. *Si quis argumentũ* C. de donationibus. Trãsit enim pollicitatio in pactum, hoc ipso quod acceptatur; etiam seclusa interim stipulatione. Quo fit, vt etiam per internuntium seu epistolã data & acceptata ciuilitate obliget, non minus, quam alij contractus, qui consensu perficiuntur, vt docent idẽ Molina ex communi cit. disput. 264. & Lessius dub. 6.

61 In foro tamen conscientie, secundum Sa. V. *Promissio*, (fauente etiam Nauarro cap. 18. n. 7. item Caietano, & alijs mox citandis) is qui promissionem etiam acceptam non implet, ex causa, quæ sibi videtur rationalis; non peccat mortaliter, nisi alioqui sequeretur scandalum, aut graue proximi damnum, tunc enim qui promissit, etiam de damno tenetur; eoque solo casu aiunt quidam obligare promissionem ex iustitia, alioquin solum ex fidelitate, & sub peccato veniali (nisi iuramento firmata sit) & sine obligatione restituendi.

62 In quem sensum etiam Caietanus q. 113. a. 1. Henriquez de excommunicatione cap. 17. Molina tom. 2. disp. 262. num. 8. Garzia & Fumus apud

Lessium cap. 18. n. 54. docent, promissionem per se solum obligare sub veniali; quod etiam probabile censet Lessius.

Quamquam ipse cum Nauarro cap. 18. n. 6. Soto lib. 7. q. 2. a. 1. ad 1. Richardo, Antonino, Couarruua, & communi Canonistarum probabilius sentiat, promissionem seriam & acceptatam, in re magni momenti, (maioris utique quantitatis, quam quæ ad furtum mortale sufficit) etiam sub mortali obligare; eo quod quasi ex iustitia obliget etiam in conscientia: licet non tam strictè, quam proprium debitum iustitiæ. Idque etiam à simili patet in voto seu promissione Deo facta.

An autem promissio iuramento firmata, etiam ante acceptationem, civilem obligationem pariat, ad eum, cui facta est promissio, controvertitur. Affirmat Molina disp. 63. sed rectius negare videtur Lessius cap. 17. n. 52. ut pluribus dicitur q. 7. dub. 1.

Ex dictis vero colligi potest, quomodo differant promissio, pollicitatio, pactum, & stipulatio, propriè & strictè loquendo. *Promissio* enim dicitur, siue sit acceptata, siue non sit acceptata. *Pollicitatio* est promissio nuda, seu non acceptata. *Pactum* est conuentio duorum; qualis est etiam promissio cum acceptata. *Stipulatio* est formula contrahendi, præcedente interrogatione creditoris, & secuta responsione debitoris. Plura cit. q. 7. du. 1. & quod ad modum explicandi sensum permittētis infra in simili de voto disp. 5. q. 5. du. 1.

63 Tertius modus seu medium generale acquirendi dominium, est, autoritas publica Reipublicæ seu Principis, qua ob bonum commune, etiã citra consensum prioris domini, bona priuatorum transferri possunt; idque vel iure gentium, quo modo res bello captæ, fiunt capientis, ut dictum disp. 2. q. 6. dub. 5. vel autoritate alicuius legis particularis, idque siue ob culpam domini, ut ob crimen hæresis, læsæ maiestatis, qua de re supra disp. 1. q. 8. du. 6. siue etiam sine culpa prioris domini, ut re ipsa fit per legem præscriptionis, de qua dubio sequenti.

64 Nituntur etiam eodè titulo pleraq; ex ijs, quæ supra de inuentione thesaurorum diximus: præsertim cum nonnulli negent, in conscientia totum thesaurum debita opera inuentum in alieno fundo, eius domino inconsulto, deberi domino; restringentes iuris rigorem in pœnalibus ad dimidium. Ita cum alijs docent Salon & Bannes q. 66. a. 5. Lopez 2. part. Instruct. c. 2. Rebellus q. 15. n. 12. & Lessius c. 5. n. 59.

Sed quod dictum, est verius, ut rectè docent Molina disp. 56. Nauarrus Manuali c. 17. n. 175. Caietanus, Aragonius, & alij. Vnde etiam vniuersim Sa verbo *Respublica* n. 2. docet, posse Rempublicam pro bono communi rem vnus alteri dare; additque, eam ob causam non facile condemnanda esse statuta, quæ videntur iniqua aut vsuraria, iuxta Caietanum. De qua re suo loco.

65 Ad hunc titulum vero potissimum, ut & ex parte ad primum, refertur modus acquirendi dominium, qui vocatur per commixtionem, immutationem, & accretionem. De qua re multa

Iuristæ Instit. de rerum diuisione §. *Præterea*. & §. *Cum ex aliena* & l. 2. 6. & 7. ff. de acquirendo dominio; item l. 23. ff. de vsucapionibus & l. 5. & 23. ff. de rei vindicatione. Hæc pauca nobis sufficiant.

I. Si quis rem alienam commisceat cum re sua, ita ut ab ea separari vel dignosci non possit, v. g. pecuniam, vel frumentum alienum cum frumento vel pecunia sua, is acquirat dominium totius etiam si id mala fide fecerit, ut vsurarius, fur &c. Ita habet communis Theologorum sententia, quam tradunt Angelus V. *vsura* 2. numero 18. Ioannes Medina quæstione 10. de restitutione, Petrus Nauarrus lib. 4. cap. 2. Vasquez 1. 2. disputatione 164. cap. 3. Molina tom. 2. disputatione 326. fauentel. 78. ff. de solutionibus.

Tametsi nonnulli Iuristæ, in quibus Glossa in l. 7. ff. de acquirendo dominio. §. *Cum quis*, Gregorius Tolosanus lib. 20. syntagmatis cap. 9. & alij apud citatos sentiant, ad hoc requiri bonam fidem; adeo ut in rem alienam non acquiratur dominium ab eo, qui ex alienis aliquid conficit, aut alienum cum suo confundit, si nouerit esse alienum: quæ sententia speculatiue non est improbabilis. Et vero etiam iuxta priorem sententiam necesse est, quantitatem de proprio admixtam respectiue non esse omnino paruum: quia alias parum pronihilo debet reputari, ut bene notauit Vasquez loc. cit. n. 30.

66 II. Si quis aliena solum inter se confuderit & miscuerit, salua eorum substantia, dominium commune totius erit penes priores rerum miscibilium dominos, ex veriori, iuxta l. 7. ff. de acq. dom. & l. 5. ff. de rei vendit. & Instit. de rerum diuisione, licet Vasquez l. c. asserat, dominium totius acquiri ab eo, qui ea suo nomine ita commiscuit: quod potius asserendum erat in casu sequenti. Nec oppositum habetur in Instit. ut putauit Vasquez.

67 III. Per mixtionem simul, & immutationem acquiritur dominium, quando quis suo nomine res alienas ita commiscet, ut miscibilibus corruptis, noua inde substantia emergat; ut si quis conficiat cereuisiam ex alieno hordeo, aut mulsum ex alienis melle ac vino, ut habetur Instit. de rerum diuisione §. *Cum ex aliena*.

68 IV. Per nudam immutationem acquiritur dominium vini, ex alienis uuis expressi; non autem granorum; ex alienis spicis excussorum. Instit. *Quidam* & l. 5. & 7. ff. de acquirendo dominio.

V. Si fluminis alluione quidpiam accreuerit prædio alicuius, id in eiusdem transit dominium, Instit. de rerum diuisione §. *præterea*, & l. 7. de acquirendo dominio. Eodem modo ædificium (non autem ipsa materialia) super alieno fundo exstructum, cedit fundi domino ibidem, & l. 23. ff. de vsucapionibus & l. 23. ff. de rei vindicatione.

69 ASSERTIO II. Diuisio dominiorum, ipsarumque rerum externarum, in genere introducta est iure gentium; non autem iure naturali. Ita communis, & habetur cap. *Ius gentium*, dist. 1.

& l. *Ex hoc iure*, ff. de iustitia & iure. Declaratur. Quia iure naturæ, & secundum primum hominis creati statum, omnia erant communia; nec cuiusquam quicquam ex rebus externis proprium, civili & particulari dominio.

Imo in statu innocentiae, nec futurum quidem erat particulare aliquod dominium proprietatis, sed solum iurisdictionis, ut communiter docent Theologi. Nec vero etiam ipsa natura hominis per se ad talem diuisionem inclinat, sed solum in vita civili, & suppositis deprauatis moribus ac incommodis, ex hominum malitia prouenientibus, ut recte notauit Lessius loc. cit. cum etiam in primitiua Ecclesia, & nunc in ordinibus Religiosis, nihil sit cuiusquam proprium, sed omnia quoad usum communia.

70 Facta est ergo diuisio rerum, ex communi gentium seu hominum consensu, aliquo ex præcedentibus modis; seu per ipsum Adamum, tanquam per caput humani generis, & similiter per Noë post diluuium, ut ex parte accidit Genes. 13. siue per electum à populo Principem, aut arbitrum, cuius voluntate res nondum diuisæ diuiderentur; siue priuatim prima cuiusque rei communis apprehensione, prout quemque in diuersa casus aut consilium impellebat; siue omnibus his modis, respectu rerum diuersarum.

Imo subinde in quibusdam rebus, interuenit etiam specialis Dei autoritas ac dispositio. Quo modo regna Chanæorum, & spolia Egyptiorum donata fuerunt à Deo Israëlitis. Sed hoc singulare est; nec ad primam rerum diuisionem pertinet.

DVBIVM VI.

De præscriptione & vsucapione, velut celebratissimo modo acquirendi dominium; speciatim quid sit, quas condiciones requirat, quos effectus habeat; & quantum temporis ad cuiusque rei præscriptionem sit necessarium.

Ad S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 1. & 2.

71 **Q**uæritur primo, quid sit præscriptio & vsucapio. Respondeo. Præscriptio in Iure quidem civili significat exceptionem, seu oppositionem aduersus actionem Actoris, seu dilatoriã, seu peremptoriã; quo modo etiam Tertullianus inscripsit librum suum *de præscriptionibus*, aduersus hæreticos. In Iure autem Canonico, & apud Theologos hic, significat longam aliquam possessionem, qua fit, ut res antea aliena, nostra fiat; vel certe ius quoddam alterius, quod habebat erga nos, extinguatur. Quin etiam dominij acquisitio, vel alieni iuris siue realis, siue personalis peremptio, per continuationem temporis lege definiti, vocatur præscriptio.

72 Quo modo ipsa velut genus quoddam est ad vsucapionem, quæ definitur, *acquisitio dominij, per continuationem temporis lege definiti*, ut habetur l. 3. ff. de vsucapionibus; nisi in hac ipsa definitione uocula, *acquisitio dominij*, late pro acquisitione cuiuscunque iuris, seu etiam immunitatis ab onere, accipiatur. Quod si fiat, tam utraque vox idem significabit, ut recte aduertit Lessius cap. 6. dub. 1.

Nec est in iure fundata, illa iuris interpretum vulgata distinctio præscriptionis ab vsucapione, quod hæc sit rerum mobilium, illa vero immobilium, ut patet Instit. de vsucapionibus, in principio, & l. vnica C. de vsucapione transformanda.

73 Quæritur secundo; Quas condiciones requirat præscriptio. Respondeo. Condiciones ad præscriptionem requisitæ reuocari possunt ad quatuor; quæ sunt; rei præscriptibilitas, possessio cum titulo, bona fides, & tempus sufficiens.

74 Prima igitur conditio est, ut res sit præscriptibilis; sunt enim quædam, quæ præscribi non possunt; ut ea quæ sunt iuris diuini, item homo liber, seruus fugitiuus, via publica; pensio vel canon Reipublicæ soluendus pro agris, limites prouinciarum, si noti sint; exemptio ab obedientia Superioris, dominium in bona pupilli, & alia, quæ uide apud Couarruiam in regulâ *possessor* part. 2. Syluestrum V. *præscriptio*. 2. à num. 2. Ioannem Medinam quæst. 16. de restitut. Alphonsum à Castro lib. 2. de lege penali cap. 5. Lessium cap. 6. num. 24. & 48. qui tamen recte notat, quædam in iure subinde, ideo solum dici præscribi non posse, quia ordinario modo & tempore præscribi non possunt, ut sunt res furtiue, res vi possessæ, & res fisci, de quibus infra.

75 Bona uero Ecclesiastica præscribi possunt etiam à Laicis, nisi sint res, vel loca sacra, ut sunt calices, templa, monasteria &c. hæc enim præscribi non possunt, ex cap. *Causam*, extra de præscriptionibus; uti nec ius cognoscendi causas clericorum, apud Azorium tom. 3. lib. 1. cap. 26. q. 2. & fufius à me dictum lib. 2. defens. Eccles. libert. cap. 16. contra Couarruiam præct. quæst. cap. 13. n. 5. sibimet aduersantem lib. 3. var. resolut. cap. 13. n. 4. Fundamentum eius rei explicauimus tom. 2. disp. 5. q. 5. dub. 3. & q. 7. dub. 1. & pluribus dicitur tom. 4. de libert. Eccles.

76 Sed & contra vacantem Ecclesiam non præscribitur; cap. *de quarta*, de præscriptionibus, Plura infra.

77 Secunda conditio est possessio; siue ut res actu possideatur à præscribente; nam sine possessione non præscribitur, ex 3. regula iuris in 6. & l. *sine possessione* ff. de vsucapione. Necessè est autem, ut res tanquam propria, non precario concessa, possideatur; idque legitimo titulo, saltem probabiliter præsumpto, ex cap. *si diligenti*, de præscriptionibus, & cap. *Clerici*, 16. quæstion. 4.

Nec quoad tituli iustitiam sufficit ignorantia iuris, licet inuincibilis, ex communi, contra Medinam quæst. 17. de restitut. Sed facti solum

ex l. *ita iuris*, ff. de iuris & facti ignorantia, l. *nonquam*, ff. de usucapionibus.

In dubio tamen præsumptio stat pro præscribente, ob possessionem bonæ fidei, vt recte Lessius ibidē. Nec omnino improbabile est, ignorantiam etiam iuris non obstare præscriptioni, in ijs, in quibus toleratur ignorantia iuris, iuxta Molinam tom. 3. lib. 2. de primogenitis cap. 7.

78 Quin etiam ex veriori, titulus (saltem specialis) idemque sine ignorantia iuris probabiliter præsumptus, non requiritur vniuersim ad omnem præscriptionem; sed solum ad ordinariam, seu quæ sit ordinario tempore; alias enim etiam sine titulo, aut cum probabili præsumptione tituli, fundatâ etiam in ignorantia iuris, locum habere præscriptionem immemorabilem, aut extraordinariam, ac per longius aliquod tempus, non solum quoad fructus, sed etiam quoad substantiam rei, post Medinam quæstione 17. rectius sentiunt Couarruuias in regul. *Possessor* part. 2. §. 7. numero 6. & Lessius numero 8. 17. & 23.

Vbi etiam notat, in præscriptione 30. vel 40. annorum, non requiri titulum, nisi quando præsumptio iuris est contra præscribentem, iuxta Couarruuiam lib. 1. variar. cap. 17. n. 7. ex cap. 1. de præscriptionibus in sexto. Exempla adferentur infra.

79 Tertia conditio est, vt res possideatur bona fide, ex cap. *Possessor*, de regulis iuris, & cap. *Vigilanti*, & cap. *si diligenti*, de præscriptionibus: quicquid Glossa in cap. vlt. eod. tit. & leges quædam ciuiles, præscriptionem cum mala fide approbent; quibus merito derogatum est iure Canonico locis citatis.

80 Censetur autem quis possidere bona fide, rem semel bono titulo acquisitam, qui nescit esse alienam; etiam si postea dubitet, an sit aliena; vt ex communi cum Panormitano, & glossa tit. de præscript. docet Medina q. 17. Valentia disp. 5. q. 6. pun. 5. Lessius dub. 3. Et satis patet tum ex cit. cap. vlt. de præscript. & cap. *si Virgo*, 34. q. 1. Tum ex meliori conditione possidentis; etsi contrarium sentiat Adrianus 4. de restitut. & Sotus lib. 4. quæst. 5. art. 4. modo quis non dubitet simul, an liceat rem illam retinere, vt rectè Lessius dub. 4. ex l. *si fur* ff. de vsucap. quia stante tali dubio, non licite retinebit. Secus in priore casu ex dictis tomo 2. disputatione 2. quæstio. 6. dub. 4.

81 Quod si ex dictis conditionibus aliqua desit, dicitur præscriptio *non currere*, seu non procedere, vel etiam interrumpi; ita vt inchoata cesser, nec tempus præteritum cum sequenti amplius possit continuari.

82 Quarta conditio est, tempus legitimum, hoc est, à iure præscriptum, vt præscriptio ipsa compleatur, de quo breuiter & in genere hæc nota. I. Annos, quibus prior possessor rem bona fide possedit, seruire successori, ex l. 14. ff. de vsucap. Excipitur triennalis beneficij præscriptio, de qua infra ex communi Doctorum.

83 II. Opus esse, vt tempus legitimum cuiusque rei præscribendæ, non sit interruptum. Est autem

interruptio duplex; naturalis, & ciuilis. Naturalis est, cum bona fides, seu aliud quidpiam, ad præscriptionis substantiam necessarium deficit: ciuilis interruptio communiter fit per contestationem litis, coram legitimo iudice; idque in præscriptione decem, viginti, seu plurium annorum, nisi Actor litem deserat, vel succumbat, vt ex communi docent Couarruuias part. 2. §. 12. Molina disp. 72. Lessius cap. 6. n. 49. Qui addunt, præscriptionem contra actionem fisci, interrumpi sola citatione.

84 III. Dicitur nonnunquam præscriptio *dormire*; quando pro tempore quidem præsentem non currit (vt tempore belli, pestis, aut cum Ecclesia vacat, aut ille, contra quem præscribitur, non potest agere, vt est filiusfamilias, pupillus, vxor viuente marito:) sed eo exacto, continuatur cū præcedenti, ex communi apud Lessium dub. 16. aliosque citatos.

85 Quæritur tertio; Quantum temporis ad cuiusque rei præscriptionem sit necessarium. Respondeo breuiter; quia res hæc ad Iurisconsultos proprie, non ad Theologos spectat: Res omnes, quæ præscribuntur aut acquisitæ sunt ab authore malæ fidei, aut ab alio; hæc dicuntur præscribi ordinario tempore, illæ non nisi extraordinario. Vtræque rursus aut mobiles sunt, aut immobiles; itemque aut res Ecclesiæ, Principis, Fisci &c. aut aliorum. De quibus omnibus pro dicta varietate, aliter & aliter, quoad tempus præscriptionis, iudicandum est. Loquendo igitur primum de præscriptione ordinaria, nota sequentia.

86 I. Ad præscriptionem rerum mobilium hominis priuati, vel etiam Ecclesiæ, cum titulo, sufficere possessionem triennem bona fide continuatam; sine titulo, possessionem annorum triginta. Ita communior sententia apud Molinam tom. 1. tract. 2. disp. 68. & Lessium lib. 2. cap. 6. dub. 7. Et prior pars habetur Instit. de vsucap. in princip. & l. vn. Cod. de vsucap. transfor. & in authentica, *Quas actiones*. C. de Sacrosanctis Ecclesijs, & cap. vlt. ac penult. 16. q. 3.

87 Posterior pars colligitur argumento legis 3. C. de præscriptione 30. vel 40. annorum: etsi contrarium cum alijs teneat Azor tom. 2. lib. 1. cap. 21. q. 1.

Et licet iuxta citatam authenticam, nonnulli, in quibus Panormitanus, Syluester, & Azor, peculiariter etiâ excipiant bona mobilia Ecclesiæ Romanæ, rati ad præscriptionem cōtra eam, in omni bonorum genere, requiri centum años; quam sententiam etiam probabiliorem censet Lessius c. 6. dub. 7. multum fauente citata authentica, & dictis canonibus: non improbabilis tamen est etiam contraria sententia, cum Molina cit. disp. 68. Lessio loc. cit. Sayro lib. 9. c. 12. n. 25. Couarruuias in regul. *Possessor*, part. 2. §. 2. n. 5. & alijs, apud citatos.

88 II. Bona immobilia priuatorum non minorennum, cum titulo præscribuntur, inter præfentes, annis decem; inter absentes viginti: sine titulo autem, contra minorenes (id est, nondum habentes viginti quinque annos expletos) requiruntur anni triginta. Ita communis

apud

apud Molinam d. 69. Lessium dub. 8. Prima & secunda pars sumitur ex Instit. de vsu cap. §. 1. & l. *Ci in longi*, C. de præscriptionibus. Tertia pars ex cap. *sanctorum*, de præscriptionibus. Quarta pars de minoribus patet ex l. vlt. C. In quibus causis in integrum.

89 Excipit tamen pupillos, contra quos, quamdiu in ea ætate sunt, nulla valet præscriptio, ex l. *sicut in rem*. C. de præscript. 30. annorū, & dictis supra. Vocantur autem præsentēs, qui in eodem territorio, v. g. Ingolstadtensi habitant; absentes, qui in diuersis; vt pluribus persequitur Molina cit. disp. 69.

Quod si anni præscriptionis partim sint præsentia, partim absentia, tum vnus annus præsentia æquualet duobus absentia, ex authentica, *Quod si quis*. C. de præscriptionibus apud citatos.

90 III. Ad præscriptionem immobilium contra Ecclesiam Romanam, requiruntur anni centum: contra aliam Ecclesiam, vel Hospitale, aut Monasterium, (iure communi,) vel contra alias causas, sufficiunt anni quadraginta. Ita communis apud Molinam disp. 72. aliosq; citatos, & patet ex authentica citata.

Eodem priuilegio centum annorum gaudere, etiam Ciuitates, & regna, si quid eis per vltimam voluntatem relictum, vel si donatum, aut venditum fuisset, docent ex Couarruua Molina disputat. 74. Lessius citat. dub. 8. iuxta legem vltimam C. de sacrosanctis Ecclesijs.

91 Dixi vero (iure communi) quia ex peculiari priuilegio quorundam ordinum, bona immobilia contra eos præscribi non possunt, nisi annis 60. vt Ordini S. Benedicti concessum est ab Eugenio IV. Congregationi S. Saluatoris à Iulio II. & nostræ Societati, alijsque eorundem priuilegia participantibus, ab alijs Pontificibus, vt habetur in compendio priuilegiorum mendicantium, & referunt Molina cit. disp. 72. & Lessius dub. 8.

Intelliguntur vero hic nomine bonorum immobilium, etiã iura & actiones ad bona immobilia; item beneficia, census, redditus, ius patronatus, vsusfructus, & seruitutes. In quibus tamen subinde quædam variant, vt dicemus.

92 IV. Beneficium non præscribitur sine titulo, iuxta regulam 1. in sexto, ex communi apud Couarruuiam in regul. *possessor* par. 2. §. 10. n. 9. Azorium tom. 3. par. 1. c. 20. q. 4. Molinam disp. 70. & Lessium n. 34.

Cum titulo colorato, contra priorem possessorem, præscribitur beneficium decennio inter præsentēs; vicennio inter absentes, ex communia apud eosdem.

Contra quemlibet impetorem præscribitur beneficium, & quoad titulum, & proprietatem; is qui pacifice id absq; Simoniaco ingressu triennium possedit: esto postea cognoscat collationem fuisse nullã, ex regula Cancellariæ Romanæ 33. & communi apud Nauarrum l. 3. consilio 30. de præbendis. Azorium tom. 2. l. 7. c. 35. q. 8. Lessius n. 35. Rebuffum apud eosdem, contra Couarruuiam par. 2. §. 10. n. 10. & Azorium tom. 3. par. 1. cap. 20. q. 4. loquendo de titulo.

Consentit nobiscum Sa, V. *Beneficium* numer. 14. qui ex declaratione congregationis Cardinalium addit, non teneri etiam ostendere titulum; idemque extendit ad malæ fidei possessorem; quod non probatur, ob dicta superius: facilius ad beneficiorum alioquin iure positio inhabiles extendi patiar, vt faciunt Rebuffus de pacifica possessione n. 106. & Azor tom. 2. q. 1. et si repugante Ludouico Gomez q. 2. & 15. in eandem regulam 1.

94 V. Ius patronatus in Ecclesia, quam constat fuisse liberam, à Laico nusquam præscribitur, ex communi, apud Couarruuiam in regul. *Possessor* 2. part. §. 10. Molinam disp. 75. Azorium tom. 3. lib. 1. cap. 20. quæst. 3. & Lessium c. 6. dub. 10. Ius enim illi resistit, de quo vide etiã Concilium Tridentinum sess. 25. c. 9.

Quod si dubium sit, an Ecclesia parochialis libera fuerit, præscribi poterit ius patronatus à Parochianis, annis quadraginta cum titulo; tempore immemoriali sine titulo, apud eosdem. Imo Lessius dub. 65. addit, etiam sine titulo annis quadraginta præscribi.

In simili dubio, ius nominandi Rectorem, aut Prælatum, in Ecclesia Collegiata, vel Cathedrali, præscribitur à Laico contra Ecclesiam annis quadraginta cum titulo, aut tempore immemoriali absque titulo, iuxta Couarruuiam in regul. *Possessor* part. 2. §. 10. & Lessium n. 32.

95 In Ecclesia vero non libera, ius patronatus à Laico contra patronum priuatum præscribitur, ad eum modum, quo cætera bona immobilia, nempe cum titulo quidem colorato annis decem inter præsentēs, inter absentes viginti: sine titulo annis triginta ex communi apud Molinam d. 70. & Lessium n. 33. et si non nihil variant Couarruuias loco citato n. 8. & Azor tom. 3. lib. 1. c. 23. q. 2.

96 VI. Ius exigendi decimas, à Laico non potest præscribi, post Concilium Lateranense sub Innocentio III. ex cap. *Quamuis*, & cap. *prohibemus*. de Decimis, & communi apud Couarruuiam lib. 1. variat. cap. 6. dub. 5. & Lessium dub. 5. Et nihilominus, si cuius Maiores à tempore immemoriali tale ius possedissent, præsumitur id habuisse ante Concilium; nec opus est alia tituli probatione, vt ijdem notant.

97 Immunitas vero à soluendis decimis præscribi potest spatio quadraginta annorum cum titulo, vel tempore immemoriali sine titulo, iuxta Lessium ibidem, & fere Couarruuiam libro 1. variat. capit. 17. Valentiam loc. cit. Henríquez lib. 7. c. 2. num. 2.

VII. Actiones ac debita rerum tam immobilium, quam mobilium (licet hæc alias computentur inter res mobiles, iuxta Molinam disputatione 68.) contra creditores præscribuntur cum bona fide annis triginta, vel citius, ex l. *sicut in res* 3. C. de præscriptione triginta & quadraginta annorum. Contra Ecclesiam (in actione decemalibus & longiori) non nisi annis quadraginta, ex authentica, *Quas actiones*. C. de SS. Ecclesijs, & communi apud Couarruuiam in Regul. *Possessor* §. 11. n. 4. Molinã d. 72. Lessium du. 11. Excipitur actio Hypothecaria, quã habet Creditor;

hæc enim, si res hypothecata possideatur à debitorum, vel hæredibus eius, non extinguitur nisi annis quadraginta: Si vero res illa possideatur ab eo, qui non est debitor, nec hæres eius (vt si empta sit ab eo, qui ignorabat hypothecam) extinguitur decennio inter præsentem, & vicennio inter absentes, ex l. *Cum notissimi* C. de præscript. 30. annorum & l. 1. ac 2. C. si aduersus creditorem, apud Couarruiam in regul. *possessor* 3. par. § 1. & Lessium loc. cit.

Inter actiones autem, quæ citius extinguuntur, est actio iniuriarum, quæ expirat lapsu vnius anni; item actio ad accusandum adulterium pœnæ causa, perit lapsu quinquennij; ad alia crimina accusanda, annis viginti: saluo tamen iure iudicis ex officio procedentis, apud Lessium loc. cit.

98 VIII. Ius indicendi vectigalia, & similia, quæ Principis dignitati comuniter referuantur, cum titulo præscribuntur annis quadraginta; sine titulo tempore immemoriali, ex communi apud Couarruiam loc. cit. & Lessium dub. 12.

Eodem modo præscribi contra principem potest libertas, per quam quis desinat esse eius subditus.

Bona vero coronæ annexa, vt prata, saltus, vrbes, castra &c. contra principem non præscribuntur, nisi centum annis.

In his quæ princeps possidet tanquam priuatus, præscribitur contra eum, velut contra alterum priuatum: sicut & res patrimoniales Clericorum, etsi de his nonnulli aliter sentiant apud Azor tom. 3. lib. 1. cap. 22. q. 5.

Immunitas vero à censu & tributis principi debitis, in recognitionem supremæ potestatis, non potest præscribi. Secus est de indictionibus & collectis extraordinarijs; quæ omnia etiam, & communi sententia tradunt & fusius confirmant Molina tom. 1. tract. 2. disp. 73. & 74. & Lessium dub. 12.

99 IX. Actio fisci in bona commissa extinguitur quinquennio; nisi in casu perduellionis, ac similibus criminis, ob quod rei iure non præscribunt, quamdiu puniri possunt.

Secus est de ijs, ad quos ea bona perueniunt; hi enim itidem præscribunt quinquennio; excepto casu hæresis, siue apostasiæ à fide: tunc enim, iuxta ius commune, quod in Imperio, quoad toleratas hæreses locum non habet, successores nunquam præscribunt; nisi ignorauerint lapsum hæresis in antecessore, & quadraginta annis cum hac ignorantia rem possederint, iuxta cap. 2. de præscriptione.

Res autem fisci Ecclesiæ Romanæ præscribuntur annis centum, ex communi apud Molinam disp. 63. & 73. & Lessium dub. 11. & 12.

100 X. Vt etiam de extraordinaria præscriptione aliquid dicam; rem acceptam à possessore malæ fidei, seu qui mala fide tradidit, immediatum hæredem (eo quod fictione iuris defuncti personam representet) nunquam præscribere, habet communis sententia apud Couarruiam in regulam *possessor* part. 3. §. 9. Molinam disp. 65. & Lessium dub. 13

Nihilominus iure canonico, & in foro conscientiæ, præscribere annis triginta probabile est, iuxta Couarruiam & Lessium ibidem, post Dinum, Bartolum, & alios.

Ab hæredibus mediatis (ex probabili etiam, qui *sui* vocantur, vt sunt filius & filia respectu patris; nepos & neptis respectu aui morientis, in cuius sunt potestate) vt & alijs, qui bona fidem rem talem acceperint, alio quam hæreditatis titulo, v.g. legati, donati, empti, præscribitur tempore ordinario; nisi vel res sit immobilis, & is, contra quem præscribitur, ignoret, eam ab alio possideri, aut res sit furtiua, vel vi possessa; tunc enim requiruntur anni triginta, ex communi, iuxta l. An *vitium*, ff. de diuersis temporibus præscript. & §. *Furtiua* Instit. de vsucap. apud citatos, & Sa verbo *Præscriptio*, & Azorium tom. 3. lib. 1. cap. 20. q. 8. licet aliter Sotus lib. 4. de Iustitia q. 5. a. 4.

Vnde quamuis res furtiua, res vi possessa, & res fisci dicantur non posse vsucapi, possunt tamen extraordinaria præscriptione; hæc quadraginta, illa triginta annis.

Simili modo ea, quorum alienatio est prohibita, vt fundus dotalis, maioratus, legatum, fidei commissum possunt quidem præscribi tempore ordinario ab eo, qui bona fide illa possidebat, & iam vsucapionem inchoauerat, antequam illa bona contraherent hæc onera, siue obligationes reales. Vbi vero iam contraxerunt, non potest inchoari præscriptio ordinaria ab eo, qui hæc accepit ab auctore malæ fidei (secus de eo, qui accepit à tertio) bene tamè tricenaria, apud Lessium n. 39. & 48.

Quæritur quarto; Quosnam habeat effectus legitima præscriptio. Respondeo. Effectus legitime præscriptionis est, quod per eam etiam in foro conscientiæ transferatur dominium, adeoque à restitutione excuset; etiam si postea res cognoscatur fuisse aliena, nec vlla negligentia prioris domini intercesserit, vt habet communis Theologorum, ac Iuristarum sententia, apud Valentiam q. 6. pun. 5. Molinam tom. 1. disp. 61. & colligitur ex citatis canonibus & legibus; quicquid in contrarium dixerint Scotus, Gabriel, Rossella, Adrianus, Ioannes Medina, apud Molinam loc. cit. & Lessium lib. 2. c. 6. dub. 17. qui contra eosdem recte negant, leges de præscriptione nisi solum, aut potissimum præsumptione negligentia, vt patet l. 1. ff. de vsucap. Ratio sumitur ex dictis dub. præced. de modo transferendi dominium per publicam autoritatem.

Aduertendum tamen, quibusdam etiam post completam præscriptionem, autoritate Iudicis interueniente, dari restitutionem in integrum; nempe primo minoribus, hoc est, qui nondum expleuerunt 25. annos.

Secundo pijs locis & Ecclesijs (gaudent enim priuilegio Minorum) etiam si præscriptio sit quadraginta annorum, iuxta cap. 1. & 2. de restitutione in integrum in sexto, & iuxta glossam & Doctores in authenticam, *Quas actiones*, C. de Sacrosanctis Ecclesijs, ex communi apud Panormitanum in c. 1. & cap. *Audiu*, de præscriptio-

nibus, & Couarruiam ad regulam *possessor* part. 1. §. 3. n. 3. & Lessium cap. 6. dub. 18. licet aliter sentiat glossa in cap. *Auditis*, de restitutione in integrum.

105 Tertio, gaudent etiam eodem privilegio, Republicæ, ciuitates & communitates, apud Azorium tom. 3. cap. 22. quæst. 3. ex probabili; quæ tamen haud scio, an sint vsu recepta. Conceditur vero eis hoc ius per quatuor annos, à completa & cognita ab eis præscriptione, ex citatis canonibus, & l. finali C. de tempore in integrum restitutionis.

106 In præscriptione itidem decem, & viginti annorum, (non vteriori,) restituitur in integrum, iuxta communem, intra præscriptum quadriennium, conceditur etiam maioribus, ex causa iustæ ignorantie, quod res ab alio possideretur, vel impotentia reclamandi; quam tamen causam, ipsi probare debent, iuxta Couarruiam, & Lessium locis cit.

DVBIVM VII.

De iure, prout est obiectum Iustitiæ, eiusq; varis diuisionibus.

Ad S. Thomam 2. 2. q. 77. aa. 4.

107 **E**Gimus hæcenus de iure, prout significat eõpetentiã ad rem aliquam: nunc de iure agendũ est, quatenus est obiectũ iustitiæ, idemq; significat quod *iustum*. Cuius propria ratio vt intelligatur, aduertendum est, varias esse diuisiones Iuris, prout iustum late acceptum significat. Primo enim sicut ipsum nomen iustitiæ late quandoque accipitur, pro cuiusque virtutis actu, vt q. 2. dub. 1. dicitur; ita etiam ius siue iustum late quandoque accipitur, pro cuiuslibet virtutis debito.

Quo sensu *ius* aliud dicitur *morale*, aliud *legale*, hoc ad iustitiã, & quasdam virtutes ei annexas, puta religionem, pietatem, obseruantiam, &c. spectat: iustum autem morale tum ad charitatem, temperantiam, fortitudinem, iisdemque adiunctas, tum etiam ad virtutes, quasdam iustitiæ annexas pertinet; vt habetur apud S. Thomam q. 80. a. 1. est que hæc diuisio admodum recepta: quamuis nonnulli debitum legale hoc etiam sensu vocent *legitimum*, in quibus Molina hic disp. 7.

Nec vero hæc diuisio eadem est cum illa, quam habet Aristoteles 5. Ethic. 7. & lib. 8. cap. 13. vbi *ius* aliud facit *legale positum*, aliud *naturale*, seu non scriptum, vt in eum etiam locum recte notat S. Thomas; quandoquidem potest quiddam debitum esse iure naturali non scripto, quod tamen iuxta præsentem phrasin, morale debitum non sit, sed legale, vt inferius patebit.

108 Quare circa hanc diuisionem Notandum I. Quo modo debitum seu iustum morale à legali differat, non ita facile explicari. S. Thomas citat, q. 80. a. 1. vbi de hac re ex instituto agit, docet debitum legale esse, ad quod reddendum aliquis lege astringitur: debitum autem morale, quod aliquis debet *ex honestate virtutis*, siue id necessarium sit ad virtutis honestatem simpliciter, qua-

le debitum cerni ait, in veritate, gratia; iustitia vindicatiua; siue ad bene esse; quale iuxta eundem cernitur in liberalitate, affabilitate, siue amicitia.

Idem S. Thomas quæst. 106. a. 4. ad 1. *Debitum*, inquit, *legale statim soluendum, aliquum non esset conseruata iustitia equalitas, si vnus retineret rem alterius absque eius voluntate; sed debitum morale dependet ex honestate debentis*. Et quæst. 118. art. 3. ad 2. ait, *debitum legale esse, vt homo nec accipiat, nec retineat alienum; debitum autem morale attendi secundum regulam rationis*.

109 Quam doctrinam admodum laudans, & exponere volens Couarruias in cap. *Cum in officiis* n. 10. & in cap. *Cum esses* num. 9. de testament. & in cap. *Quamuis factum* part. 2. §. 4. num. 9. ait, ius seu debitum morale esse illud, quod confurgit ex honestate, seu quod ad honestam quandam obseruationem pertinet: debitum autem legale, quod oritur ex vi legis ac iuris naturalis. Sed cum ex sententia S. Thomæ etiam debitum quoddam morale iure naturali debitum sit, vt supra vidimus, idcirco Couarruias aut mentem S. Thomæ assecutus non est, aut eam non satis declarauit.

110 Quidam putant, se hanc diuisionem iuris satis explicasse dicendo, ius seu debitum legale esse id, quod ex obligatione iustitiæ præstandum sit; debitum autem morale, quod ex obligatione aliarum virtutum. Sed nec isti satisfaciunt; cum enim ex sententia Aristotelis, & S. Thomæ locis citatis, iustum sit obiectum iustitiæ, eaque adeo ordine cognitionis prius, necesse est, hanc per illud, non per istam illud explicari. Accedit quod debitum legale hoc sensu non est solius iustitiæ, sed etiam quarundam virtutum annexarũ iustitiæ, vt supra ex S. Thomæ retuli.

111 Notandum proinde II. Accomodate ad mentem S. Thomæ dici posse, debitum legale esse id, quod fundatur in aliqua directa potestate, actione, vel iure, quod quis habet ad rem possidendam vel acquirendam, propter æqualitatem quandam constituendam inter se & alium: debitum autem morale, quod proprie non fundatur in tali aliqua potestate, sed solum in honestate operantis, seu debita quadam rectitudine & ordine, quæ operas in suis actionibus seruare debet, ne quicquam viciose aut distorte agat; ideo videlicet debitum, non quia alter per se ac proprie ius ad eam rem habeat, sed præcise quia ipsemet operans alias ab honestatis semita recedet, aut certe non ita conuenienter illi operabitur.

Atq; hæc ipsa etiã est mens S. Thomæ cit. q. 80. a. 1. cum dixit, debitũ morale deberi ex honestate virtutis: debitũ autẽ legale soluẽdũ, vi legis; nepe quia leges & iura potissimum circa debitum iustitiæ versantur.

112 Prioris autẽ generis debitũ est etiã elemosinã: quanquã in casu extremæ necessitatis, aut cũ quis habet supflua, id etiã aliquo modo cõseatur *legale* à S. Thoma q. 118. 2. 4. ad 2. & Caietano ibidem, sed non proprie.

Secundo diuiditur ius seu iustum *legale in ius simpliciter*, quod etiam *politicum* vocatur; & in

& in ius secundum quid, ex Aristotele 5. Ethic. 6. & S. Thoma hic quaest. 57. artic. 4. & infra quaestione 80. artic. 1. Ius seu iustum simpliciter, quod etiam est obiectum proprium & adaequatum iustitiae, prout propria ac specialis virtus est, etsi non infima speciei (vt dicitur) tres conditiones requirit ex S. Thoma, & Aristotele loc. cit. I. vt sit simpliciter debitum, adeoque habeat simpliciter rationem debiti legalis. II. Vt constituat aequalitatem simpliciter. III. Vt sit simpliciter ad alterum; quae quidem alteritas, non tam consistit in physica distinctione suppositorum (haec enim per se nec sufficit, nec vniuersim etiam requiritur, vt inferius patebit) quam in distinctione voluntatum a deo iurium seu dominiorum, qualis cernitur etiam in Christo secundum humanam naturam, comparato ad Deum, adeoque etiam ad seipsum, qua Deus est.

113 Ius autem legale secundum quid, est in quo deficit aliqua ex duabus posterioribus conditionibus; quod proinde etiam non est obiectum iustitiae simpliciter, sed tantum iustitiae secundum quid. Qualis iustitia ex Aristotele 5. Eth. 6. & S. Thoma hic q. 57. a. 4. cernitur. 1. inter dominum & seruum, cuius obiectum vocatur ius herile seu dominiatum. 2. inter patrem & filium, cuius obiectum est ius paternum. 3. ius oeconomicum, inter virum & uxorem, iuxta Aristotelem loc. cit. & 1. politicorum 3. & 8. & lib. 2. oeconomic. c. 1. & S. Thomam cit. a. 4. vbi tamen addit, inter virum & uxorem plus esse de ratione iusti, quam inter patrem & filium, dominum & seruum.

114 Quod ita intellige; nam quoad regimen domus, & eius mutuum ad peculiarem dilectionem, & alia charitatis officia, quae coniuges sibi mutuo, qua tales, praestare debent: item quoad ius viri ad gubernandam uxorem, & ius uxoris accipiendi ab eo congruam gubernationem, est ius tantum secundum quid; vt praeter Valentiam hic q. 1. p. 2. recte docent Aragonius & Bannes q. 57. a. 4. non enim vt sic est inter eos perfecta aequalitas, cum plus sit recte regere, quam regenti parere.

At vero quoad debitum coniugale, & fidem matrimonij; adde etiam quoad dotis legitimum, usum & administrationem, & similia, videtur inter eos esse ius & iustitia simpliciter, vt post Sotum l. 3. de Iust. q. 2. a. 2. docent etiam Bannes & Aragonius, tum quia quoad hoc coniuges vtrinque sunt aequales iuxta 1. Cor. 7. tum quia adulterium aduersatur etiam iustitiae ex communi. Accedit quod maior est coniunctio instrumenti cum primo agente, & partis cum toto, quam duorum agentium principalium, & equali inter se iure contrahentium, in ordine ad rectam prolis generationem; quicquid nonnulli contra S. Thomam dixerint. Eodemque sensu intelligi potest illud Aristotelis 5. Eth. c. 6. *magis erga uxorem, quam liberos & possessiones (siue seruos) ius esse.*

115 4. Tale ius est etiam inter Deum & homines secundum se spectatos, iuxta Aristotelem 8. Ethic. 14. & lib. 9. cap. 1. & S. Thomam q. 57. a. 4. ad 3. & communem, etsi nec S. Thomas hic a. 4. nec Aristoteles 5. Eth. 6. vbi hanc rem pertractant, eius mentionem fecerint; nempe quia de iure & iustitia inter homines tantum agere voluerunt.

5. Huc etiam referri potest ius obseruantiae erga praecipuos & personas virtute excellentes, iuxta Aristotelem 8. Ethic. 14. & lib. 9. cap. 1.

116 Ratio horum omnium est; quia in his omnibus deficit perfecta aequalitas; & partim etiam alteritas. Nam & seruus est quasi instrumentum domini, & quicquid acquirit, domino acquirit; nec iuxta leges ciuiles vllius rei perfectum dominium habet: & filius velut pars quaedam est patris; nec per se ius ab eo omnino independens habet; homines vero ad Deum se habent, vt serui ad dominum, vt filij ad patrem, vt res possessa ad possessorem. Nec Dijs, parentibus, & praecipuoribus reddi posse aequalens censuit Aristoteles citat. Ethic. libro 8. & 9. Qui etiam 4. Ethic. 3. recte dixit, *integra & absoluta virtuti nullum honorem tribui dignum posse.*

117 Neque vero praedicta iura ideo tantum secundum quid talia dicuntur, quod sint minus perfecta, vt putat Salon, Aragonius, Bannes hic q. 57. artic. 4. post Sotum lib. 3. q. 2. a. 2. sed quia reuera etiam non sunt iusta politica simpliciter & proprie dicta, vt colligitur ex Aristotele, & S. Thoma, & recte cum Caetano docet Valentia hic q. 1. pu. 2. Tum quia id quod esse essentialiter tale, non dici solet secundum quid tale, sed simpliciter; etsi sit quiddam in eo genere imperfectum. Tum quia vt ex parte etiam agnoscit Bannes loc. cit. iura illa sunt obiecta virtutum a iustitia distinctarum, vt primum illud fidelitatis, & obedientiae; secundum pietatis; quartum religionis, quintum obseruantiae. Pro tertio videtur quidem etiam Aristoteles constituere peculiarem virtutem, quam vocat iustitiam oeconomicam, quod sequitur etiam Valentia q. 2. pu. 2. probabile tamen est, ad illa coniugum officia sufficere communes illas virtutes, charitatem, obedientiam, obseruantiam.

118 Ex diuersitate autem aliarum personarum, possunt quidem alia varia iura distingui, vt ius militare, ius magistratum, ius sacerdotum &c. sed haec omnia sunt iura & iusta simpliciter, vt recte docet S. Thomas hic quaestio. 57. cit. artic. 4. An vero & qua ratione subinde etiam inter seruum & dominum, patrem & filium, Deum & hominem possit esse simpliciter perfecta iustitia, commodius dicitur quaest. seq.

119 Tertio ius politicum, seu iustum simpliciter ab Aristotele 5. Ethic. cap. 1. & 2. diuiditur primo in legitimum & aequum; seu quod idem est, in commune; & particulare. *Legitimum* seu commune est, quod debetur ipsi communitati, siue Republicae a partibus communitatis, eo ipso praecise, quod partes sunt; & constituit hoc iustum primam speciem iustitiae, quae vocatur *legalis*, de qua quaestione sequenti. Iustum *particulare* est, per quod ipsa inter se partes Reipublicae, seu duae Reipublicae diuersae (nam & tunc quaelibet se habet vt pars) exaequantur: seu quod idem est, quo aequalitas constituitur inter ipsas partes Reipublicae.

120 Hoc autem ius particulare, iuxta Aristotelem citat. Ethic. 5. cap. 2. rursum duplex est; aliud enim facit & constituit inter ciues seu partes communitatis aequalitatem arithmetica; quo

modo æquales inter se sunt numeri eiusdem speciei, vt quinque & quinque. Aliud autem inter eosdem constituit æqualitatem solum geometricam seu proportionalitatis; qualis est inter duas proportionem æquales, v. g. duplum & duplum, triplum & triplum; secundum quam proportionem ita se habent duo ad quatuor, sicut se habent quatuor ad octo; quia vtroque est proportio dupla; & rursus sicut se habent duo ad sex, ita tria ad nouem, quia est proportio tripla. Ius priori modo est obiectum iustitiæ commutatiuæ: posteriori distributiua, versantis scilicet circa bona communia distribuenda partibus communitatis, vt magis patet quæst. seq.

121 Atque hinc est, quod aliqui dixerunt, ius seu iustum simpliciter, adeoque ipsam etiam iustitiam, esset triplicem, pro triplici habitudine æqualitatis, quæ cernitur in aliqua communitate seu Republica. Prima, est habitudo partis ad partem, quæ constituit iustitiam commutatiuam, cuius Aristoteles citat. 5. Ethic. cap. 2. rursus duas partes quasi materiales constituit, vnam versantem circa commercia spontanea; alteram versantem circa emendanda commercia inuoluntaria, vt dicitur quæst. seq. Secunda est habitudo totius ad partes, quæ constituit iustitiam distributiua, versantem, vt dictum, circa bona communia partibus communitatibus diuidenda; quamquæ Aristoteles in hac ipsa quoque considerauit æqualitatem partium inter se, quæ ex iusta illa distributione oritur. Tertia est habitudo partium ad totum, quæ constituit iustitiam legalem. Atque hæc est prima diuisio iusti politici quasi essentialis.

123 Secundo diuiditur iustum politicum ex diuersitate ipsius legis, qua aliquid iustum seu æquale est, in ius seu iustum naturale, & legitimum, seu positium ex Aristotele 5. Ethic. 7. & S. Thoma hic quæst. 57. art. 2. Iustum naturale vocatur, quod alteri æquale seu commensuratum est ex ipsa rei natura, vt cum aliquis in eadem rei specie, cæteris partibus, dat centum, vt totidem recipiat. Quod proinde iustum Aristoteles dixit apud omnes idem & immutabile esse, nisi forte conditio alterius, cui id debitum est, immutetur, vt notat Sanctus Thomas ad 1. Apud omnes enim iustum est, vt cæteris paribus, centum recipiantur pro centum, in eadem rei specie. Quod proinde iustum vlla institutione, seu lege, vel conuentione humana non indiget.

124 Legitimum vero ius est, quod est ad æquatum & commensuratum alteri, ex peculiari constitutione seu conditio; seu publico, qualis est lex publici Magistratus; seu priuato, qualis est specialis & priuata contrahentium conuentio. Et tale iustum est inter mercem & precium publica auctoritate taxatum. Prioris quidem generis, quando merx ipsa quoque communi lege taxata est; posterioris autem, cum ipsa primum conuentione mutua pretium constituitur. Vnde etiam Aristoteles loc. citat. dixit, ius positium seu legitimum esse, quod quidem à principio, vtrum

hoc vel illo modo fiat, nihil refert; ubi vero fuerit institutum, refert.

Atque iuxta hanc receptam Aristotelis diuisionem, ne ius, seu iustum diuinum, hoc est, diuina lege definitum excludatur, reuocandum id erit partim ad ius naturale, partim ad positium seu legitimum, vt notat Sanctus Thomas cit. quæst. 57. art. 2. quandoquidem etiam ipsa lex diuina alia naturalis est, alia positua. Et iustum diuinum positium cernitur in multis iudicijs, & contractibus veteris testamenti diuinitus præscriptis & ordinatis; quamquam ex leges nunc sint abolitæ, vt suo loco de legibus dictum. tom. 2. disp. 5. q. 3. dub. 2. & 4.

Ius vero gentium (de quo aliter loquuntur Theologi, aliter Iuriconsulti, vt videre est, Singularum, Instit. de rerum diuisione; & inter ipsos Theologos & Iuriconsultos non omnes eodem loquuntur modo, imo nec ipse etiam S. Thomas satis sibi constat, vt notat Aragonius hic q. 57. a. 3.) absolute, & ex vltimo Theologorum magis recepto, reuocandum est ad ius positium seu legitimum, vti pluribus docuimus tom. 2. disp. 5. q. 1. dub. 2. à num. 25.

Vnde iuxta eam Aristotelis diuisionem, vniuersim diuidi potest ius in naturale & positium: positium rursus in diuinum & humanum: hoc in ius gentium, ciuile, & canonicum.

Potest etiam iuxta Sotum lib. 3. de iustitia q. 1. a. 2. Salonem, & alios hic q. 57. Ius seu pro iusto, seu pro lege acceptum diuidi primum in diuinum & humanum; hoc rursus in ius Gentium, Ciuile, & Canonicum: Diuinum autem in naturale & positium; quæ diuisiones ex materia de legibus intelliguntur, & à nobis explicatæ sunt cit. tom. 2. disp. 5. q. 1. dub. 2.

Tertio potest etiam iustum, seu debitum, quod ex Aristotele Politicum dixi, diuidi in ordine ad forum externum, diuisione Iuristis admodum familiari, vt aliud sit debitum naturale, quod videlicet naturalem tantum obligationem continet, talem nempe, quæ præciso omni iure positio, oritur ex ipsa natura actus, & à iure positio superueniente non irritatur, etiam si pro eo in foro externo non detur actio, vt explicat Lessius lib. 2. cap. 19. n. 13. Aliud civile (stricte loquendo) ad quod nempe exigendum etiam ciuilis actio datur, ex l. Cum illud §. hæres. ff. de Trebellianum. l. 1. §. vlt. ff. de nouationibus. Hæc de Iure.

